

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Ústav pedagogiky a sociálních studií

Jana Grygarová

Obor: Vychovatelství
3. ročník – kombinované studium

**VYUŽITÍ KNIH JAROSLAVA FOGLARA
JAKO VÝCHOVNÉHO PROSTŘEDKU**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Pavla Vyhnálková, Ph.D.

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a jiné prameny, které jsem použila.

V Olomouci 3. dubna 2011

.....

Děkuji Mgr. Pavle Vyhnálkové, Ph.D. za odborné vedení závěrečné bakalářské práce a poskytování cenných a podnětných rad.

Seznam

Úvod.....	6
1 Vymezení základních pojmů tvořících rámec práce	8
1.1 Výchova	8
1.1.1 Typy výchovy	9
1.2 Vychovatel a vychovávaný	10
1.2.1 Vychovatel.....	10
1.2.2 Vychovávaný	11
1.3 Výchovné prostředky	12
1.4 Morální hodnoty	13
1.5 Volný čas a životní styl.....	15
2 Skauting a další vlivy v životě Jaroslava Foglara	16
2.1 Vznik a historie skautingu.....	16
2.2 Historie českého skautingu	19
2.3 Principy skautského hnutí	22
2.4 Skautská symbolika.....	24
2.5 Formy skautské organizace	26
3 Osobnost Jaroslava Foglara.....	27
3.1 Dětství Jaroslava Foglara	27
3.2 Jaroslav Foglar mužem, občanem, člověkem	30
3.3 Jaroslav Foglar vedoucím pražské Dvojky	32
3.4 Jaroslav Foglar a jeho časopisecká činnost.....	35

3.5 Jaroslav Foglar – spisovatel	39
4 Přínos činnosti Jaroslava Foglara pro výchovu	43
4.1 Jaroslav Foglar – fenomén výchovy tehdy i dnes	43
4.2 „Patenty“ Jaroslava Foglara ve výchově.....	44
4.3 Hodnocení foglarovek kritiky	46
5 Boj o První místo – kniha Jaroslava Foglara	48
5.1 Děj knihy Boj o první místo.....	48
5.2 Pedagogické a výchovné podněty knihy	54
5.3 Využití knihy jako výchovného prostředku	63
Závěr.....	66
POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY	68
SEZNAM PŘÍLOH.....	72

Úvod

„ Výchova dětí je činnost, při níž musíme obětovat čas, abychom ho získali.“

(Jean Jacques Rousseau)

Můžeme snad s určitostí tvrdit, že není v České republice člověka – dospělého nebo školou povinného (od 2. stupně základní školy), který by neznal jméno Jaroslava Foglara. A pokud nic nenapoví jméno, jistě se každý setkal s proslulými postavičkami pěti chlapců z Foglarovy tvorby *Rychlé šípy*.

Jméno tohoto autora je již více jak půl století jmenováno, skloňováno, diskutováno snad ve všech oblastech dění naší společnosti. Patří neodmyslitelně do historie českého skautingu, literární tvorby pro mládež, žurnalistické práce (také zaměřené pro mládež). Zná jej každý vychovatel, pedagog, tvůrce mimoškolní metodiky, volnočasových aktivit. Bohužel, ani Jaroslav Foglar se nevyhnul oblasti, která mu sice byla v srdci vzdálená, jeho život však silně poznamenala a nedá se hovořit o kladném vztahu. Jak každý jistě tuší, jedná se o oblast politickou.

O životě, tvorbě a činnosti Jaroslava Foglara bylo napsáno nemálo chvály, kritiky, vzneseno mnoho otázek a spekulací, zůstala i tajemství, která se možná již nikdy nepodaří rozluštit, najít či zodpovědět. Tak, jako on psal knihy, vymýšlel pozoruhodné příběhy plné dobrodružství a tajemství, a to vše prolínal popisem krásné krajiny, tak jiní nad jeho knihami psali o něm a jeho knihách. Je tedy jisté, že „foglarismus“ je obousměrným fenoménem – od Foglara k jiným, od jiných k němu.

Doba však pokročila, společnost je mnohem modernější, dětský čtenář náročnější. Polemizovat o tom, zda jsou Foglarovy knihy naivistické, či nikoli, není cílem této práce, i když se jistě sem tam můžeme této polemiky o jeho tvorbě v práci dotknout z různých úhlů pohledu. Hlavní cíl práce je zaměřen hlouběji.

Cílem práce je analyzovat jednu knihu J. Foglara a navrhnout, zda a jakým způsobem by mohla být využita jako výchovný prostředek pro dnešní generace dětí a mládeže, a to prostřednictvím školní a mimoškolní činnosti vedené pedagogy a vychovateli v různých zájmových organizacích a volnočasových aktivitách.

Samotné práci s knihou a její analýze bude předcházet popis a seznámení s pojmovým aparátem, který souvisí s tématem práce. Bude obecně představena osobnost Jaroslava Foglara a důležité aspekty, které jej pojily s procesem výchovy.

Rozborem vybrané knihy z jeho rozsáhlé tvorby se pokusíme výše uvedené otázky odpovědět. Zajímavé na této práci bude snad to, že výběr knihy a její možnosti pro výchovu budou analyzovány z pohledu dívčího čtenáře, přičemž téměř každý ví, že Jaroslav Foglar své knihy a výchovnou činnost zaměřil spíše na chlapeckou část mládeže. Jeho tvorba však neoslovovala jen chlapce, ale i dívky.

V letech, kdy Foglarovy knihy vycházely jako novinky, nebyl knižní trh tak zahlcen jako dnes a i mnozí dospělí si tehdy jeho knihy se zájmem a zaujetím přečetli. Dnes se jistě najdou lidé, kteří ačkoliv četli „foglarovky“ v dětství, rádi se k nim vrací i v dospělosti a jeho knihy zaujímají čestné místo v jejich knihovničce. Jsou i tací, kteří se již těší, jak budou číst Foglarovy knihy svým dětem či vnoučatům a věnují jim je jako vzácný dar.

1 Vymezení základních pojmů tvořících rámec práce

Bakalářská práce užívá různé pojmy, slova, pojmenování. Proto je jistě důležité si tyto důležité pojmy přiblížit, definovat, popsat jejich význam. Jedná se o výrazy a pojmy abstraktní, odborného původu, teoretického významu.

Neboť o co se snaží výchova? V první řadě hlavně o dosažení, vypěstování, osvojení hodnot, jež jsou nehmatatelné, nespočitatelné a přeci tak důležité, penězi nezaplatitelné a čím dál více v dnešní moderní době vzácné...

1.1 Výchova

Problematika výchovy v obecné rovině chápání má mnoho definic, které byly popsány v mnoha vědních oborech, knihách a učebnicích. Zpravidla jsou si její popisy velmi podobné a navzájem se podporují či doplňují.

V učebnici Obecné pedagogiky můžeme nalézt tuto definici:

„Výchova je záměrné, cílevědomé působení, které se projevuje všestranným formováním osobnosti a má adaptační, anticipační a permanentní charakter. Je to specificky lidská činnost.“¹ Proces výchovy je celoživotní, týká se i osobního života jedince a jejím působením dochází ke změnám tělesným i duševním, prostřednictvím učení, socializace, předávání dovednosti, znalostí.

Důležitým prvkem výchovy jsou také životní podmínky, ve kterých je jedinec vychováván a které na něj i nepřímo působí během celého jeho života. Výchovný proces vedený směrem od vychovatele by měl s postupem věku přejít v autonomní zájem vychovávaného jedince v tzv. sebevýchovu, kdy se stává sám sobě vychovatelem, dokáže na sebe nahlížet sebekriticky.²

¹ GRECMANOVÁ, H. Výchova jako předmět pedagogické vědy. Výchova a sebevýchova. In GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D., URBANOVSKÁ, E. *Obecná pedagogika I.* Olomouc : Hanex, 2002 , s. 50.

²., GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D., URBANOVSKÁ, E. *Obecná pedagogika I.* Olomouc : Hanex, 2002 , s. 45-58.

1.1.1 Typy výchovy

Výchova v lidské společnosti je odnepaměti. V průběhu historie prošlo lidstvo různými styly výchovy a sociokulturními podmínkami.

V minulých dobách se upřednostňovala **autoritářská výchova** která vyžadovala striktní dodržování příkazů a vykonání úkolů vychovatele, který byl zastoupen v roli pedagoga, rodiče, duchovního, vedoucího apod. Názor vychovávaného na věc byl pomíjen, přímo zavrhován a bez diskuse odmítán. V případě neuposlechnutí, nevykonání daného úkolu, vykonání přestupu, chyby, prohřešku v chování, hrozil vychovávanému často velmi přísný, nedůstojný, nepřiměřený trest, v podobě fyzické i psychické, který mívá i závažné důsledky na další vývoj osobnosti vychovávaného.

Naproti tomu **liberální výchova** neklade na vychovávaného žádné nároky, je až lhostejná k úloze výchovy jedince pro společnost. Ani tato výchova není ideální a může v mnoha prokázaných případech vést k vážným výchovným chybám a nedostatkům, delikvenci vychovávaného, jeho nezodpovědnosti k povinnostem a mnohdy celkově špatného průběhu socializačního procesu.

Ideální formou výchovy je dozajista **demokratická výchova**, která by měla být po všech stránkách vyvážená a harmonická . Dobrá spolupráce při výchově je zde zastoupena oběma stranami – vychovatele i vychovávaného. Je brán zřetel na potřeby a názory obou subjektů výchovného procesu, kdy jako hranice možností jsou určena určitá pravidla pro vzájemnou komunikaci a chování. Tato pravidla jsou závislá na věku, schopnostech vychovávaného a na výchovném záměru.³

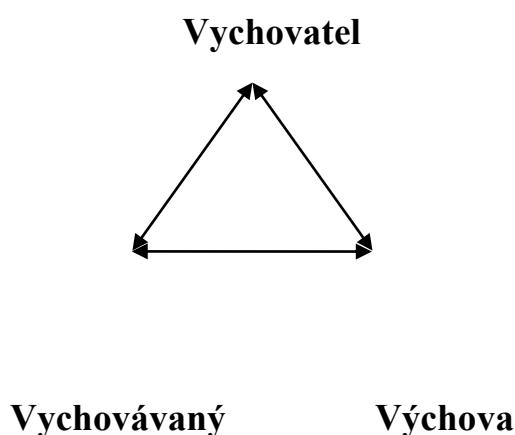
Na demokratické formě výchovy je také postavena celoživotní snaha Jaroslava Foglara. Pro něj bylo důležité, naslouchat přáním a názorům dětí, podle toho se snažit směřovat a tvořit své výchovné metody, které musely být ve své podstatě založené na dobrovolnosti, nenásilnosti, avšak zahrnovaly v sobě jistou dávku kázně, morální odpovědnosti a poslušnosti.

³.GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D., URBANOVSKÁ, E.*Obecná pedagogika I.* Olomouc : Hanex, 2002 , s. 192-193.

1.2 Vychovatel a vychovávaný

V odborné literatuře, a to i v pedagogické nacházíme jen malý počet komplexních modelů výchovně – vzdělávacích procesů. Nejběžnější v pedagogické teorii je model postihující výchovný proces jakožto vztah mezi třemi základními elementy: (1) vychovatel, (2) vychovávaný, (3) výchova (její obsah) . Schematicky je tato teorie vystihnuta níže uvedeným trojúhelníkem (dle Průchy).⁴ O samotné výchově a jejích stylech jsme hovořili v předešlé kapitole. Zde se proto soustředíme na zbývající dva činitele – vychovatele a vychovávaného.

Obr.1. Model výchovného procesu.

1.2.1 Vychovatel

Vychovatel je jedním z činitelů výchovného procesu. Je především subjektem, zároveň však i objektem výchovy, neboť výchovný proces zpětně působí na vychovatele, na jeho vlastní práci, tvůrčí aktivitu a rozvoj jeho výchovného mistrovství.⁵ Za vychovatele můžeme považovat každou osobu,

⁴ PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha : Portál, 2009, s. 81-82.

⁵ GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D., URBANOVSKÁ, E. *Obecná pedagogika I*. Olomouc : Hanex, 2002, s.186.

kteřá vědomě a cíleně výchovně působí na vychovávaného jedince a snaží se o vzájemnou spolupráci, kteřá se realizuje prostřednictvím určitého obsahu.⁶ Za prvního a zároveň nejdůležitějšího vychovatele v životě každého člověka se považuje rodič. Následují pedagogové a vychovatelé na školách či jiných výchovných institucích, pracovníci poradenství, trenéři, vedoucí zájmových kroužků, ale i starší sourozenci, starší přátelé...

1.2.2 Vychovávaný

Každý člověk je osobnost. A to zcela individuální po všech stránkách, které můžeme na osobnosti zkoumat. Tyto jednotlivé části osobnosti se vzájemně překrývají, doplňují. Každá osobnost prochází během svého života výchovným procesem. Ani v dospělosti nemůžeme s určitostí říci, že se nás již tento proces netýká.

Právě při výchově jsou důležité individuální povahové vlastnosti vychovávaného, a to s ohledem na věk a vývojový stupeň daného individua. Mezi povahové vlastnosti vychovávaného řadíme například temperament a charakter.

Temperament je určován převážně biologicky a jeho projevem je citové reagování vychovávaného.

Charakter kontroluje a reguluje chování jedince podle společenských, zejména morálních norem a požadavků.

„Je těsně spjat s ostatními subsystemy osobnosti – s temperamentem, s motivací, ale i s intelektem, a tedy se schopnostmi. Charakter se formuje převážně působením výchovy a dalších sociálních podmínek.“⁷

V popředí našeho zájmu v této práci je důležité období věku od jedenácti do patnácti let, nazývané **pubescence**.

⁶GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D., URBANOVSKÁ,E. *Obecná pedagogika I.* Olomouc : Hanex, 2002, s. 127.

⁷ ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele.* Praha : Portál, 2001, s. 165.

V tomto věku nastávají u dítěte podstatné vývojové změny, jak po psychické, tak i somatické stránce. V psychických změnách dochází ke zvyšujícímu se zájmu o sebe samého, pubescent se mnohdy uzavírá do sebe, není tak otevřený (introverze). Začíná se u něj objevovat otázka po smyslu života, zájem o vizi jeho budoucího života, výrazným znakem tohoto období je právě hledání a upevňování přátelských vztahů s vrstevníky, které jsou silně emotivní, citově proměnlivé (labilní), s hlubšími zájmy i trváním. Typická je starost o druhého a jeho potřeby.⁸

Tato věková kategorie byla Jaroslavu Foglarovi nejbližší. Nejlépe dokázal chápat tuto etapu dětství, její problematiku, potřeby. Aniž by studoval psychologii, jeho záměrem a snahou bylo u dětí této věkové kategorie upevnit správný *morální charakter a volní vlastnosti*, mezi které patří hlavně vytrvalost a sebeovládání.⁹

1.3 Výchové prostředky

Výchova je uskutečňována na základě výchovných prostředků, kterých je nepřeborné množství a stále se rozvíjí a rozšiřují o další. Skrze ně můžeme na vychovávaného působit intencionálně (tj. přímo, záměrně) nebo funkcionálně (tj. nepřímo). I zde platí, že se různé výchovné prostředky navzájem doplňují a podporují. Jako příklad výchovného prostředku můžeme uvést např. vyučování, pedagogicky adaptované prostředí, práci, hru, umění, sport, kolektiv, sdělovací prostředky...Výchovné prostředky mohou působit jak na jedince, tak na skupiny osob.¹⁰

Bez výchovných prostředků by výchova nebyla ani možná. V pedagogických oborech bylo popsáno několik možných způsobů rozdělení výchovných prostředků, např. Bohumilem Blížkovským nebo Mojmírem

⁸ ŠIMÍČKOVÁ, J., BINAROVÁ, I., HOLÁSKOVÁ, K. *Přehled vývojové psychologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 22.

⁹ ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha : Portál, 2001, s. 166.

¹⁰JŮVA, V. sen. a jun. *Úvod do Pedagogiky*. Brno : Paido, 1995, s. 60.

Stojanem – ten rozděluje prostředky výchovně – vzdělávacího procesu na **materiální a nemateriální**. K nemateriálním prostředkům patří organizační formy výchovy a způsoby (metody) práce v těchto formách. Do materiálních prostředků vše, „co po stránce materiální a technické pomáhá realizovat výchovné cíle“, jako jsou samy výchovné instituce všeho druhu, jejich technické vybavení, pracovní nástroje, pomůcky...¹¹

V této práci se zaměříme hlavně na možnosti a využití knih Jaroslava Foglara jako výchovného prostředku.

1.4 Morální hodnoty

Pojmem *morální hodnoty* rozumíme souhrn pravidel vzájemného chování mezi lidmi v dané společnosti. Tato pravidla jsou v určité době, v určitém sociokulturním prostředí považována za závazná. Mravní výchova patří mezi složky výchovy, ke kterým dále patří rozumová výchova, pracovní výchova, estetická výchova a tělesná výchova. Mravní výchova je jednou z nejdůležitějších, ale také nejkomplicovanějších složek výchovy.

Výchova k **mravnímu vědomí**, při kterém se utvářejí představy a pojmy o žádoucích vlastnostech, pravidlech chování těchto morálních hodnot, má vést až k **mravnímu přesvědčení**, které je vyústěním mravní výchovy.

Vychovávaný má pomocí citového prožitku dospět k přesvědčení, že dodržování jemu výchovou nastíněných norem chování je potřebné a že se těmito normami chce ztotožnit. **Mravní přesvědčení** by pak mělo působit jako stimulační prostředek pro **volní vlastnosti osobnosti**, které umožňují adekvátní chování a jednání vychovávaného jedince.¹²

V naší práci se morální hodnoty stávají **klíčovými komponentami** analýzy a diskuse, neboť právě k poznání těchto správných morálních hodnot, jež mají své podstatné slovo v každé kulturně vyspělé společnosti, bez rozdílu

¹¹ JŮVA, V. sen a jun. *Úvod do Pedagogiky*. Brno : Paido, 1995, s. 60.

¹² GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D., URBANOVSKÁ, E. *Obecná pedagogika I*. Olomouc : Hanex, 2002, s. 111-113.

národnosti, náboženského vyznání, politického přesvědčení či rasy, vedl Jaroslav Foglar svoji výchovatelkou činnost.

K morálním hodnotám a výchově se váží ještě některé další pojmy, např.: morální vzor, přátelství, úcta, poctivost, dobrosrdečnost, empatie, lidskost.

Morální (výchovný) vzor – vychovatelé se vždy ve své praxi s ohledem na věk a psychosociální vývoj dítěte snaží stimulovat snahu dětí o poznání správných morálních hodnot pomocí příkladů a vzorů, které tyto morální hodnoty naplňují, dokazují kladné a správné přesvědčení...

Může se jednat například o osoby žijící či historicky doložené, ale i smyšlené ve formě knižních hrdinů, ve filmu. Záleží pak na vychovateli, jak působivě dokáže tyto vzory dítěti předvést, představit, zaujmout jimi natolik, aby se dítě snažilo o nápodobu tohoto vzoru a přijalo kladné rysy vzoru za své.

Přátelství – v této práci má význam jednoho z hlavních cílů, o které se Jaroslav Foglar ve své výchovatelské činnosti snažil a jež sám nabízel. Patří k důležitým morálním hodnotám. Přátelství je kladný mezilidský vztah mezi dvěma či více lidmi, dětmi. Jedná se o silně emotivně zabarvený vztah, který je důležitý pro kvalitní a bezproblémovou socializaci (vrůstání do společnosti) každého dítěte. V každém psychosociálním vývojovém období dítěte má přátelství jinou, jinak významnou podobu.

Úcta – má-li vychovávaný nějaký morální vzor, kterému by se rád podobal, určitě k této osobě chová úctu. Nemusí se ale vždy jednat o osobu. Vychovatelé, rodiče, vedoucí... všichni se snaží vychovávat děti k úctě k práci, dílům, hodnotám historie, činům a podobně.

Poctivost – člověk by měl vždy jednat podle svého svědomí. Tím je myšleno poctivě. Nepoctivý člověk nemůže mít čisté svědomí. Poctivost je vlastnost, která by měla prostupovat každým konáním člověka. Poctivý v řeči, což znamená pravdomluvný. Poctivý v jednání, myšlení. Nepoctivost je ve společnosti sankciována podle míry provinění. Proto vedení vychovávaného k poctivému jednání patří k základním potřebám každé společnosti.

Dobrosrdečnost, empatie, lidskost – tato slova mají k sobě velmi blízko, svým významem se prolínají. Bez těchto lidských vlastností, by na světě bylo velmi těžké soužití mezi lidmi. Život přináší mnohá úskalí, problémy, které člověk nemůže zmírnit, vyřešit sám. Nemá na to sílu, zdraví, prostředky, kompetence...Pomoci by mu měli jeho blízcí, společnost, případně stát.

1.5 Volný čas a životní styl

Každodenní život všech lidí, dětí i dospělých, se dá rozdělit do určitých časových úseků, které jsou kvalitativně i kvantitativně rozdílné, různorodé svým složením, prolínáním, prostředím a způsobem prožitku.

Každý žijeme určitým **životním stylem**, je jen otázkou, jak dalece jsme s ním spokojeni a do jaké míry jej žijeme dobrovolně, jak je harmonický, neboť některé vnější podmínky nemůžeme někdy ovlivnit. Jednoduše můžeme říci, že je to každodenní způsob chování a prožívání života typický pro daného jedince. Je to souhrn hlavních činností, zvyků, které se projevují v našich různých vztazích a hodnotách.

Volný čas je časový úsek je tvořen souhrnem různorodých činností, které si jedinec volí a dělá podle své libosti, dobrovolně za účelem zábavy, odpočinku, ale i vzdělání, pro dobrý pocit z prožitku, pro zdraví...Tento čas je vymezen dobou, kdy už má jedinec splněny své povinnosti, které mají před volným časem vždy přednostní místo a důležitost. Proto je důležité umět se svým časem hospodařit a své povinnosti, aktivity dobře rozplánovat. Volný čas je úzce propojen se samotnou výchovou jedince (dítěte). Kvalitní výchova by měla být obsažena i ve volném čase, kdy její prvky dítě vnímá po psychické stránce mnohem uvolněněji, bezprostředněji, bez pocitu povinnosti, dobrovolně. Výchova také má mít za cíl naučit dítě hospodařit s jeho časem a vést je k potřebě volného času a jeho kvalitnímu využití.¹³

¹³GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D., URBANOVSKÁ, E. *Obecná pedagogika II*. Olomouc : Hanex, 2002, s. 178.

2 Skauting a další vlivy v životě Jaroslava Foglara

Existuje mnoho odpovědí na otázku, k čemu slouží **skauting**. Velice zjednodušeně a obecně lze konstatovat, že se jedná o výchovnou organizaci s celosvětovou působností. Toto vysvětlení je ovšem nedostačující.

„*Skauting je hra,*“ odpověděl jednou Robert Baden-Powell a dodal: „...o velkou sázku.“¹⁴

V literatuře zaměřené na tuto organizaci (často i polemizující nad jejím posláním a cíli) můžeme nalézt různorodá pojetí popisu skautingu. Pro účel této práce je asi nejvhodnější toto: Skautské hnutí je „*dobrovolné, nepolitické,*

výchovné hnutí pro mladé lidi, přístupné všem bez ohledu na původ, rasy nebo náboženské vyznání, v souladu s cílem, principy a metodou“.¹⁵

Skauting ukazuje cestu a stimuluje mládež ke smysluplnému životnímu stylu, jehož obsahem jsou ideje a principy skautingu.¹⁶

V následujících několika podkapitolách bude skautská organizace představena více zevrubněji, neboť právě tato organizace byla nejdůležitější činitel, který ovlivnil celý život Jaroslava Foglara.

2.1 Vznik a historie skautingu

Pozitivní vliv příjemného prostředí na výchovu si uvědomovali už dlouho před založením skautingu mnozí myslitelé, vychovatelé a reformátoři výchovného procesu. K takovým patřil např. Vittorino da Feltre (italský renesanční pedagog), Francois Rabelais v 16. století, Jan Ámos Komenský v 17. století, Jean-Jacques Rousseau (myšlenka návratu k přírodě) v 18. století,

¹⁴ HAVLOVÁ, M. *Sbírka skautských předpisů a řádů*. Praha : Junák, 2000, s. 1.

¹⁵ BŘICHÁČEK, V. *Skautský oddíl I*. Liberec : Skauting, 1992, s. 16.

¹⁶ Snad právě z důvodu několika mnoholetých zákazů existence a působení skautské organizace v českých zemích není soupis literatury k této tématice nikterak rozsáhlý. Z čehož vyplývá, že literatura důležitá svými informacemi pro tuto práci je z veliké části nedostupná. Náklady výtisků této literatury jsou nižší než u jiného typu publikací a bohužel ani knihovny tyto knihy pro omezený okruh čtenářů často nepořizují.

John Locke v 18. století, J. B. Basedow – tzv. otec táboření (tábořil dva měsíce v přírodě) v 18. století, J. H. Pestalozzi (pokus o dětskou kolonii) v 19. století.¹⁷

Samotné počátky skautingu jsou spojeny se jménem britského generála Roberta Baden-Powella (1857-1941). Jeho zkušenosti a znalosti ve stopování, táboření a orientaci v nehostinných krajích vedly k Powellově snaze, vycvičit vojenské zvědy – skauty. Roku 1899 vydal příručku určenou pro vojenské stopaře a průzkumníky – *Aids to Scouting*. Příručku si ale nejvíce oblíbili kluci, což Badena i trochu vylekalo, a tak pro kluky jinou příručku, s návodem ke skautským hrám. To ale trvalo sedm let. Pro velký zájem chlapců, vypracoval obsah této příručky ve výchovný systém. a na svět přichází skauting jako výchovné hnutí pro mládež. O osm let později, roce 1907 uspořádal první tábor, kterého se účastnilo 20 chlapců. Tábor se zdařil, chlapci byli nadšeni, a tak generál vydal roku 1908 *Scouting for Boys* (6 sešitů) – Skauting pro chlapce. Skautskou výchovou měly být základní práce, zručnosti a vlastnosti zálesáků, objevitelů a hraničářů, doplněné hrami. Tak vznikl program pro chlapce zajímavý a přitažlivý, který byl současně výchovný, s cílem formovat dobrého občana.¹⁸

Věhlas skautingu se šířil i za hranice Velké Británie. Ústředí skautské organizace bylo pojmenováno *Boy Scouts Association of Great Britain* (Sdružení skautů Velké Británie). Jako první se skauting rozšířil do jihoamerické Chile. Hnutí se dostalo v Evropě do Německa, Holandska, Itálie, Francie, Švédska, Belgie, ale také do Ruska. Následně je založena organizace mořských skautů – *Sea scouts*, ale také odnož skautingu pro dívky – *Girl Guides*, v čele s Agnes Powellovou, sestrou Powella (1910). V roce 1914 začíná skauting mladších hochů – Vlčat. Roku 1917 Powel připravil program i pro starší skauty. Napsal knihu *Rovering to success* (Na pouti za úspěchem). Vzniklo tak pojmenování „roveři“ (*poutníci*) a „rangers“ (*hraničářky*).

¹⁷ JŮVA, V., sen. a jun. *Stručné dějiny pedagogiky*. Brno : Paido, 2003, s. 13-28.

¹⁸ NOSEK, V. *Cestou k pramenům*. Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR, s. 12-14.

Dne 8.září 1919 v malém zámečku, který doslali skauti spolu s pozemkem nedaleko Londýna se konal první kurs na světě pro výcvik vůdců. Znakem kurzu byla sekera zaťatá do polena.

První světová válka negativní vliv na rozvoj skautingu neměla. Skauti prokázali službu vlasti – jako vojáci, poslíčci, ošetřovatelé v nemocnicích, hlídači mostů atp. Na konci července roku 1920 bylo svoláno do Londýna první světové skautské *Jamboree*. Baden-Powell chtěl dokázat, že když se dospělí (v případě války) neumí domluvit, mládež to zvládne. Význam slova *Jamboree* v indiánštině znamená hlasité radovánky či slavnost. Toho roku přijelo 8 000 skautů ze třicetičtyř zemí. Tato tradice funguje dodnes. Tehdy bylo před zahájením založeno *Mezinárodní skautské bratrstvo* (dnes nese název *Světová organizace skautského hnutí (WOSM)*).¹⁹

Na konci třicátých let bylo přes 3 miliony skautů v padesáti zemích. Skauting však ani tak nedokázal odvrátit světovou katastrofu. Byl likvidován v sovětském Rusku, Itálii a Španělsku. V Německu skauty vystřídala *Hitlejrjugend*. Na 5. světovém *Jamboree* v Nizozemí (1937) zakladatel skautingu, jakoby tušil další události, rozloučil se všemi skauty. Ve svém projevu řekl: „...*Noste vždy pochodeň lásky a bratrství, kterou jsem rozžal a kterou jsem vám dnes symbolicky znovu odevzdal. Bůh vám žehnej!*“²⁰ Další světové *Jamboree* se kvůli 2.světové válce konalo až za deset let, ale toho se již Baden-Powell nedožil.

V roce 1957 se konaly oslavy dvou kulatých výročí. Padesát let skautingu, které se datuje od prvního tábora, který pořádal Baden-Powell a sto let od narození tohoto muže. Skauting byl v té době již skutečně celosvětovým hnutím. Pro stále rostoucí počet skautů a skautek rozhodlo světové ústředí o posílení kvality skautské výchovy. Začali působit i skautští profesionálové. Na začátku 70. let začala další etapa skautingu. Do programu skautingu byla zařazena obecně prospěšná činnost, která souvisela s růstem skautingu v zemích „třetího světa“.

¹⁹ NOSEK, V. *Cestou k pramenům*. Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR, s. 14.

²⁰ Tamtéž, s. 15.

V roce 1990 bylo již 25 milionů skautů ve více než stopadesáti zemích. V srpnu 2007 slavil skauting sté výročí svého vzniku. Téhož roku se konalo 21. světové Jamboree v Anglii. Zúčastnilo se na 28 000 skautů a skautek a 12 000 dospělých ze stopadesáti zemí.²¹ V současné době má skautské hnutí ve světě více než 40 milionů členů v pěti světadílech. Jen v šesti státech světa skauting neexistuje.²²

2.2 Historie českého skautingu

Založení českého skautingu se pojí se jménem Antonína Benjamina Svojsíka. Pracoval jako profesor žižkovského reálného gymnázia. Svojsík byl aktivní i ve sdružení Sokol, kde se stal již v devatenácti letech náčelníkem jednoty.

Roku 1911 se rozhodl poznat z vlastní zkušenosti nový mimoškolní výchovný systém, který se rychle šířil světem a o které i on slyšel samé chvály. Odjel proto do Anglie. Skauting mu natolik učaroval, že hned po návratu domů se pustil do propagace tohoto hnutí i v českých zemích. Za pomoci chlapců postavil chatu z březových větví a přeložil Baden-Powellovu knihu – *Scouting for Boys*. Hned první ohlasy chlapců z družiny, kterou založil, byly velmi povzbudivé.

Svojsík si nejprve představoval spolupráci skautingu s výchovou v Sokole. Dokonce i první odznak měl v zobrazení junáka se sokolem u boku. Tato spolupráce ale nevyšla. S českým překladem anglického slova „skaut“ pomohl Svojsíkův přítel ze školy František Bílý, který navrhl „junáky“. První tábor se konal roku 1912 pod hradem Lipnicí na Českomoravské vrchovině. Dne 13.července 1912 se vydalo třináct hochů pěšky ze Žižkova na pětidenní cestu k Vorlovské myslivně, kde tábořili.²³

²¹ *Scouts creating a better world*. [cit. 10.11.2011]. Přístup z : http://www.scout.org/en/information_events/events/100_years_of_scouting/centenary_info_and_resources/world_jamboree

²² NOSEK, V. *Cestou k pramenům*. Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR, s. 20-31.

²³ NOSEK, V. *Cestou k pramenům*. Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR, s. 15-20.

Základy českého skautingu byly položeny. Tak jako ve světě následoval výcvik vůdců (rádců) družin. První kurz se konal na jaře 1913. První mimopražská družina vznikla v Jičíně na jaře 1912. Následovaly junáci v Benešově, Čáslavi, Nymburce, Kutné Hoře, Jaroměři... Na táboře J. Půlkrábka v roce 1913 se poprvé objevily krajinkové podsady, které se staly pro český skauting typickým znakem.

Dne 15. června 1914 byl založen samostatný spolek Junák – Český skaut. Bohužel, za měsíc poté vypukla 1. světová válka. Junák se dál vyvíjel, i v jeho řadách si válka vyžádala oběti na životech.

Dne 15. ledna 1915 vyšlo první číslo časopisu *Junák*. Ve stejný rok i u nás vznikl oddíl dívčího junáku a dívky poprvé tábořily na břehu Vltavy u Živohoště. Ve dnech vzniku Československé republiky byli skauti důležitou pomocí při doručování korespondence po celé Praze. K těmto účelům byly zhotoveny dvě známky a dopisnice. Byly to vůbec první skautské známky na světě.²⁴

Dne 7. června 1919 byl v Praze na valném sjezdu ustanoven Svaz Junáků – skautů republiky Československé (SJSRČS). Vznikaly i jiné skautsky zaměřené organizace, ale časem buď zanikly nebo se pojily se Svazem Junáků. Takovou organizací byly např. Skauti volnosti, kteří byly druhou největší skautskou organizací u nás. Někteří se přikláněli k Baden-Powellovu pojetí skautingu, jiní k Setonovu.

Na první světové *Jamboree* v Londýně roku 1920 odjelo pouze devět skautů z Československa. Na 3. *Jamboree* setkání roku 1929 pořádané také v Anglii přijela výprava padesátičtyř skautů z ČSR. A. B. Svojsík se stal členem devítičlenného Mezinárodního výboru.

Na počátku 30. let byla v početnosti skautů Československá republika na 7. místě ve světě. Těmto létům se ve skautingu u nás říkalo *zlatý věk*. Bylo zde asi 65 000 skautů a skautek.

Bohužel, 1. září 1939 bylo Polsko napadeno německými vojsky a vypukla 2. světová válka. Dne 11. července 1940 Gestapo rozehnalo několik letních

²⁴ NOSEK, V. *Cestou k pramenům*. Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR, s. 15-20.

skautských táborů u nás a za tři měsíce 28. října 1940 musel být Junák podle nařízení rozpuštěn. Některé oddíly se schovaly do jiných organizací, např. Klubu českých turistů, nebo byly aktivní jako kluby při časopisu Mladý Hlasatel, který řídil Jaroslav Foglar. Některí členové Junáka se zapojily i do odboje proti fašistům. Mnozí za to zaplatili svým životem a svobody se nedočkali. Právě jejich vzpomínce patří mohyla z kamenů na horském hřebeni Ivančena v Beskydech.²⁵

Několik měsíců po válce měl již Junák na 250 000 členů, což je třikrát více, než před válkou. Ani tentokrát však skauting v Československu nemohl působit ve svobodě dlouho. Nastal „Vítězný únor“ 1948 a komunisté nařídili přechod Junáka do jejich Svazu české mládeže – SČM. Nemálo skautů bylo nařčeno ze špionáže a jako nepřátelé národa odsouzeno k mnoha letům vězení. Na konci šedesátých let se politická situace uvolnila a dne 29. března 1968 Junák zahájil opět svoji činnost. Na konci téhož roku měl Junák kolem 50 000 členů. Dne 8. února 1968 vznikla nová tradice skautského „Zimního přechodu Brd“. Tato tradice přetrvává dodnes. Proběhla řada rádcovských a činovníckých kursů. I přesto, že Junák jen prospíval, ani tentokrát nebylo skautingu v Československu přáno a 2. října 1968 byl Český Junák potřetí oficiálně zrušen. Opět se v idejích a programu skautingu pokračovalo, jen v jiných organizacích – Československém červeném kříži, v Mladých požárnících, v turistických oddílech.

Někteří se dočkali i po dlouhých dvaceti letech opět svobodného Junáka. Dne 17. listopadu 1989 začala „Sametová revoluce“, byl smeten komunistický režim a skautingu se otevřela volná cesta. Dne 2. prosince 1989 se do sálu Městské knihovny v Praze vešlo 600 činovníků a venku se radovalo na 2 000 skautů. Znovu jsme byli přijati do světové asociace skautek – (WAGGGS) a skautů (WOMS).

Práce pro skautskou výchovu je však náročná na čas. A v dnešní uspěchané době to znamenalo, že počáteční stav 90 000 členů klesl v roce 1994 na počet kolem 65 000 členů.

²⁵. NOSEK, V. *Cestou k pramenům*. Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR, s. 20.

Dne 24.dubna 1996 byl vyhlášen „Svojsíkův rok“ k připomenutí 120. výročí narození A. B. Svojsíka. V roce 2002 slavil český skauting 90. výročí. Skautské oddíly působí ve více jak 1000 městech a vesnicích po celé České republice.²⁶

2.3 Principy skautského hnutí

Každé společenské hnutí, instituci, organizaci či skupinu sjednocují a stmelují podobné ideály, žebříček hodnot, názory na principy činnosti a cíle dané organizované skupiny. Jinak tomu není ani u skautingu.

Celistvá idea pro skauting je popsána ve třech základních principech, které jsou obrazně postaveny do třech pilířů. **Povinnost k Bohu** – tato idea představuje vedení ve výchově k hledání vyšších hodnot, nejen materiálních. Žádnému skautovi nemá být cizí odpovědnost svědomí ve smyslu nejvyšší Pravdy a Lásky.

Druhým pilířem principů je **povinnost k ostatním** –v době vzniku skautingu procházel svět různými těžkostmi, válkami (tyto úseky byly popsány v předešlých kapitolách), proto je pochopitelné, že si skauting přál již na začátku svého působení vést skauty ke vztahu věrnosti k rodné vlasti a života v míru. Úcta a vzájemné pochopení nejen doma, ale na celém světě, se všemi lidmi, národy bez známek jakékoli známé diskriminace. Tento pilíř obsahuje i úctu a integritu s přírodou.

Neméně důležitým pilířem je třetí pilíř, který popisuje **povinnost vůči sobě**. Klade důraz na odpovědnost a neustálou snahu o osobní rozvoj.²⁷

Skautská metoda výchovy je systémem, který by měl postupně a plynule přejít do sebevýchovy. Metoda je nenásilná, jejím cílem není striktní dodržování, ale spíše správné nasměrování k hodnotám a důležitosti tohoto systému v životě každého člověka. Zvnitřnění tohoto systému je metodický cíl. Systém je založený na základě několika principů.

²⁶ NOSEK, V. *Cestou k pramenům*. Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR, s. 2-31.

²⁷ *Sbírka skautských předpisů a řádů. Strategie do roku 2005*. Praha : TDC Junák, 2000, s. 2.

Dva prvky těchto principů můžeme považovat za hlavní. Jedná se o Skautský slib a **skautský zákon**. Pro vážnost tohoto kodexu životního stylu skautů se nový člen stává právoplatným skautem až po splnění nováčkovské zkoušky, která se skládá z několika disciplín. Zkoušku nováček vykoná během určitého období, po které je členem skautského oddílu a může se dobrovolně a svobodně rozhodnout, zda se chce stát právoplatným skautem. Splněním této zkoušky se předpokládá, že nováček své skautství myslí vážně, chce žít podle skautského zákona a ctít jím předepsané hodnoty. Skautský slib nováček přednese při slavnostním obřadu u slibového ohně. Tento akt bývá pro skauty jedním z nezapomenutelných zážitků v jejich životě. Skautský slib, zákon i heslo mají skauti i skautky jednotný.

Skautský slib zní následovně:

Slibuji na svou čest, jak dovedu nejlépe:

sloužit nejvyšší Pravdě a Lásce věrně v každé době,

plnit povinnosti vlastní a zachovávat zákony skautské,

duší i tělem být připraven pomáhat vlasti i bližním.

Po složení slibu mohou věřící skauti připojit prosbu: K tomu mi dopomáhej Bůh.

Skautský zákon má deset bodů (tzv. **skautské desatero**). Se skautským slibem úzce souvisí, prolíná se do něj. Každý skaut se snaží toto desatero naplňovat a žít, tak jak přislíbil při slavnostním slibu. Slibem se člověk stává a zavazuje ke skautským zákonům na celý svůj život.

Skautský zákon²⁸

- 1. Skaut je pravdomluvný.*
- 2. Skaut je věrný a oddaný.*
- 3. Skaut je prospěšný a pomáhá jiným.*
- 4. Skaut je přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého skauta.*
- 5. Skaut je zdvořilý.*
- 6. Skaut je ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských.*

²⁸ Znění, které bylo schváleno V. valným sněmem Junáka v roce 1992.

7. *Skaut je poslušný rodičů, představených a vůdců.*

8. *Skaut je veselý myslí.*

9. *Skaut je hospodárny.*

10. *Skaut je čistý v myšlení, slovech i skutcích.* ²⁹

2.4 Skautská symbolika

K výchovné metodě skautingu patří také příslušná symbolika. Zaměříme se na symboly určené pro skauty a skautky (11-14 let), jejich věkové zařazení je pro tuto práci nejdůležitější. Popis všech symbolů ve skautingu je natolik obsáhlý, že by mohl být náplní pro celou samotnou práci na téma skautské symboliky. Jako pozitivní fakt můžeme říci, že takové práce byly již studenty napsány.

Symboly provázejí lidskou společnost od dávných časů. Symbolem se stává většinou nějaká věc, která svým vyobrazením, funkcí, tvarem představuje něco důležitého a typického pro společenství lidí nebo samotného jedince. Slovo „symbol“ má své kořeny, jako mnoho jiných výrazů, v Řecku. Jako slovo „*symballen*“ svým významem představovalo spojení dvou částí, kdy jedna část bez druhé ztrácela svůj význam. Doplnovaly se navzájem, jen dohromady byly celek. Tento význam slova „symbol“ dobře popsala ve své knize *Úvod do náboženské pedagogiky* L.Muchová. ³⁰

Mezi hlavní symboly skautů a skautek patří **skautský kroj, skautský znak, skautská vlajka, skautské heslo, pozdrav**. Níže tyto symboly představíme blíže, aby bylo zřejmé, proč se staly symboly a co pro skauty představují.

Skautské heslo zní: „*bud' připraven*“ ve smyslu připravenosti, když nastane překážka, úkol, problém v životě skauta.

Skautský znak – znakem pro všechny skauty i skautky je *skautská lilie*.

²⁹ BŘICHÁČEK, V. *Skautský oddíl I*. Liberec : Skauting, 1992, s. 25.

³⁰ MUCHOVÁ, L. *Úvod do náboženské pedagogiky*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1994, s. 191-192.

Lilie se stala několikrát symbolem a znakem různých rodů v historii. Pro skauting ji zvolil jeho zakladatel R. Baden Powell, když chtěl, aby právě lilie zdůrazňovala pocit sounáležitosti. Lilie byla také považována za symbol čistoty. Prostřední list lilie znázorňuje střelku kompasu, která vede skauty přímou cestou bez bázně vstříc životu plnému úkolů a překážek. Odkloněné boční listy naznačují, pokud se stane v životě skauta situace, že z přímé cesty sejde, do cíle nedojde, ale ani tehdy není pozdě vrátit se zpět a jít opět správnou cestou. Tři listy lilie jsou znakem třech bodů skautského slibu. Také se uvádí, že připomínají i tři věkové kategorie: *vlče/světluška*, *skaut/skautka*, *roveři/rangers*.³¹

V případě **znaku světové organizace skautského hnutí** (WOSM-*World Organization of the Scout Movement*) (příloha č. I., obr. č. 1) je podklad znaku v modrofialové barvě, která symbolizuje barvu planety Země. Dvě pěticípé hvězdy na bočních listech lilie symbolizují deset bodů skautského zákona. Bílé lano, které na znaku lilii obtáčí a je spojeno ambulančním uzlem, představuje spojení skautů celého světa při řešení problémů. Stužka, která listy spojuje je také symbolem soudržnosti.

Skautská lilie v podobě odznaku zdobí skautský kroj od splnění slavnostního slibu skauta či skautky.

Většina národů používá pro své skautské organizace jako společný znak lilii, ale odlišují se v jejím výtvarném provedení. Také si jej doplňují typickým symbolem pro daný národ.

Znak světové asociace skautek (*WAGGGS – World Association of Girl Guides and Girl Scouts*) je tvořen tímto žlutým trojlístkem, který znázorňuje zlatavý východ slunce a příchod nového dne. Tři listy trojlístku mají stejný význam symboliky jako listy lilie. Uvnitř jsou dvě pěticípé hvězdy a střelka.

Trojlistek je na modrém podkladě. Ve spodní části trojlístku místo plamenů (**původní znak skautek**) (příloha č. I., obr. č. 2) začíná kruh stejnobarevný

³¹ NOSEK, V. *Skautská symbolika*. Praha : TDC Junák, 2001, s. 11.

kruh a jako u skautů lano, které také znázorňuje spojení všech skautek na celém světě. (příloha č. I. obr. č. 3)³²

Na **znaku českých Junáků** se uprostřed lilie nachází černá psí hlava na bílém štítu – chodský znak. Chodové v těžkých chvílích germanizace nepodlehli nátlaku a jediní neopustili území svých hranic. Proto chodský znak jako symbol vlastenectví, odvahy a vytrvalosti. Od roku 1992 se sjednotil tento junácký znak pro skauty i skautky společným znakem této lilie, která je podložena filcovým trojlístkem modré barvy a symbolizuje fakt, že naše organizace má za členy skauty i skautky. (Příloha č. I., obr. č. 4)³³

Celkem mladým symbolem českého skautingu je od roku 2000 **moderní logo** (příloha č. I. obr. č. 5), vytvořené pro účely prezentace českého Junáka pro veřejnost. K tomuto logu patří i slogan „...*skauting pro život*“.³⁴

2.5 Formy skautské organizace

Smysl uspořádání skautské organizace je celkem prostý a přesto jedinečný. Byl to samotný Robert Baden Powell, kdo dokázal využít vývojové období dospívání jedince a s ním spojený znak tohoto období, kterým je sdružování jedinců do menších skupin a part. Uvědomoval si, jak je pro učitele ve vyučování a pro vychovatele ve volném čase ještě těžší, zvládat kázeňsky čtyřicetičlennou velkou skupinu kluků. To se neobešlo bez přísných kázeňských metod.

Proto Robert Baden Powell vypracoval družinovou soustavu skautingu, která se osvědčila a je využívána v praxi po celém světě i dnes. Malé několika členné družiny tvoří dohromady oddíl. Družina má 6-8 členů, v oddíle je celkem 20-30 členů a tvoří ho 3-4 družiny. Každá družina má své jméno, pokřik, družinovou vlajku. Vedoucím nebo-li rádcem družiny bývá zpravidla o pár let starší než členové družiny. Vedoucím oddílu je oddílový vedoucí, který

³² NOSEK, V. *Skautská symbolika*. Praha : TDC Junák, 2001, s. 10.

³³ NOSEK, V. *Skautská symbolika*. Praha : TDC Junák, 2001, s. 11.

³⁴ Tamtéž. s. 11.

bývá nejstarším a nejzkušenějším členem oddílu a dohlíží na práci rádců družin.³⁵ Vždy 3-4 oddíly jsou soustředěny ve skautském středisku, které má již právní subjektivitu a tvoří tak organizační jednotku.³⁶

3 Osobnost Jaroslava Foglara

Touto kapitolou se již zaměříme na osobu Jaroslava Foglara (dále jen J.Foglar). O životě Jaroslava Foglara bylo napsáno mnoho. Samotný J. Foglar napsal knihy, které popisují jeho životní cestu, např. *Po stopách rychlých šípů*, *Život v poklusu*. Spisovatel Lubomír Kubík napsal knihu *Jestřábův let*, ve které líčí románovou formou životní osudy, zejména pak publicistickou činnost J.Foglara. Bohužel, jak již samotná forma slohu naznačuje, ne vše je v této knize popsáno podle pravdy.

Cílem této kapitoly tedy bude popsat život J. Foglara stručnějším rozsahem a přesto jej představit ze všech stran jeho činorodého života. Pro lepší přehlednost bude tento popis rozčleněn podle charakterizujícího zaměření.

3.1 Dětství Jaroslava Foglara

Datum 6.července roku 1907 byl pro manžele Foglarovy opravdu významným dnem. Narodil se jim druhorozený syn Jaroslav Foglar. Jaroslav měl staršího bratra Zdeňka. Rodina bydlela ve velkém domě v části Prahy zvané Podskalí.

Pohodu rodinného života a bezstarostného dětství zasáhla nemoc srdce jeho otce. Otec Jindřich pracoval jako úředník. V naději v uzdravení se s rodinou odstěhoval do Poděbrad, kde se v tamních lázních začala léčba srdečních onemocnění. Pro nedostatek zkušeností této formy léčby a vážnosti jeho nemoci však do čtrnácti dnů otec zemřel. Od čtyř let tak vyrůstal Jaroslav jen s maminkou a bratrem.

³⁵ BOZDĚCH, Z., BŘICHÁČEK, V., CVRČEK, V. *Skautský oddíl III*. Liberec : Skauting, 1996, s. 106-107.

³⁶ BŘICHÁČEK, V. *Skautský oddíl I*. Liberec : Skauting, 1992, s. 62-63.

Ještě nechodil ani do školy, když se sám snažil učit číst a psát, aby si mohl poznamenat prohřešky svého bratra, tak jak to dělal on. Jaroslav miloval vše, co nějak souviselo s psaním – papíry, notýsky, tužky, časopisy. Jiné děti si za krejcar koupily cukroví, Jaroslav další tužku. O to větší radost měl, když si maminka zřídila malé papírnickví za účelem obživy rodiny, neboť finanční úspory od smrti otce se tenčily.³⁷

První ročník školy byl pro Jaroslava opravdu příjemným. Proto po letech do své knihy popsal postavu, která v reálném životě představovala vzpomínku na milého pana učitele, kterého poznal právě v první třídě. Dobrovolně, s nadšením psal nad rámec školních povinností tzv. *úkoly z pilnosti*. Jeho krasopis byl úhledný. Ještě před svým desátým rokem měl už svůj první deník. Sice udělaný z nepopsané účetní knihy, ale to vůbec nevadilo. Svě deníky pak psal celý život až do smrti. Jiří Zachariáš v knize *Stoletý hoch od bobří řeky* poznamenal: „Dalo by se dokonce říct, že zemřel s tužkou a deníkem v ruce, neboť jej psal opravdu do svých posledních dnů“³⁸.

Bohužel právě v té době vypukla první světová válka a Jaroslavův pan učitel musel narukovat na vojnu. V tu dobu se ale maminka s chlapci odstěhovala do domu, kde měla pronajatý svůj obchůdek. V tomto pražském domě na Korunní třídě pak Jaroslav prožil dlouhých 64 let.

S novým bydlištěm přišla i nová škola. Od druhého ročníku chodil Jaroslav na Vinohrady. Tam se však nesetkal s tak milým pedagogickým chováním svého učitele. Až na druhém stupni se mu opět vyučování stalo příjemným a zajímavým díky panu učiteli Stunovi. Do té doby jen záviděl druhé třídě jejich třídního Petříka, který v Jaroslavovi podle něj probudil touhu po poznávání přírody. Vyprávění o bělásku zelném spojené s vůní šefříku vanoucí zvenčí – na to Jaroslav nikdy nezapomněl.

Díky učiteli Stunovi mohl Jaroslav jet na bezplatný dvouměsíční pobyt do Švýcarska na zotavenou, pořádaný Čs. červeným křížem a Švýcarským červeným křížem.

³⁷ FOGLAR, J. *Život v poklusu*. Praha : Olympia, 1997, s. 9-18.

³⁸ ZACHARIÁŠ, J. *Stoletý hoch od bobří řeky*. Praha : Ostrov, 2007, s. 117.

Během těchto dětských let poznal Jaroslav mnoho hochů různých povah. Někteří byli přátelé, jiní nikoli. Někteří se později stali barvitou předlohou kladných i záporných postav v jeho příbězích.

Snad každý z nás jako dítě něco sbíral. Dříve nebyly takové možnosti jako v dnešní době. Sice nevíme, co by dnes lákalo malého Jaroslava, ale tehdy už od raných let miloval *elektriky (tramvaje)* a vše, co se jich týkalo. Měl o nich dokonalý přehled, vědomosti. Také známky Jaroslav sbíral. Dokázal se nadchnout pro různé sběratelské zajímavosti a uměl tímto nadšením nakazit i své blízké.³⁹

Pokud Jaroslav něco chtěl, šel s pevnou vůlí a odhodláním za tím, co si předsevzal. Dnes by téměř žádný školák nepodstopil tolik času, práce, odříkání, aby si sám našetřil na kolo. Také tato zkušenost z dětství zanechala stopu ve Foglarově knize.⁴⁰

Když v šesté třídě roku 1920 o přestávce oslovil spolužák Mirek Stiebling Jaroslava, aby mu ukázal článek z novin, ve kterých měl Mirek zabalený svůj krajíc chleba s povidly, ani jeden z chlapců netušil, co se tou chvílí začne odvíjet v životě jednoho z nich. Článek vybízel k účasti na první světovém Jamboree do Anglie. Chlapci se domnívali, že se jedná o cestu zadarmo. A protože měl Mirek toulavou povahu, přesvědčil Jaroslava, aby spolu zašli do spolku Českého skauta pro informace a zapsat se ke skautům, aby mohli jet zadarmo do Anglie. Touto chvílí Jaroslav později po letech zdůvodňuje, co jej přivedlo k jeho celoživotní cestě a lásce – práci s mládeží. Tento životní zlom Foglar připodobňuje k příběhu z knihy G. B. Davise *Můj velký americký román*, kde Davis píše: „*Pamatuji se, jak jsem jednou slyšel příběh o dítěti, které si hrálo v zahradě, a přilétl motýl a zavadil mu o tvář, a jak tato příhoda změnila celý běh hochova života!*“⁴¹ A motýlem ve tváři Jaroslava Foglara byl právě onen zmiňovaný článek v novinách umaštěný od povidel. Jen Jaroslav přijetí do skautu vzal vážně. Toto jeho prvotní působení ve skautu však po pár týdnech Jaroslavovi maminka zakázala, jelikož se při prodeji skautské loterie

³⁹ FOGLAR, J. *Život v poklusu*. Praha : Olympia, 1997, s. 22-32.

⁴⁰ Tamtéž. s. 27-28.

⁴¹ FOGLAR, J. *Život v poklusu*. Praha : Olympia, 1997, s. 36.

v sychravém počasí nachladil a onemocněl zápallem plic, z kterého se dlouho léčil. Touha po dobrodružství, přírodě a stát se lepším se už ze srdce Jaroslavovi neztratila. Cvičil, aby měl ohebné tělo, hledal Prokopské údolí, kde byl na výpravě s oddílem a dlouho je nemohl nalézt. Podařilo se mu to až po letech.

Ke skautům se vrátil díky oldskautskému klubu, který založil jeho bratr Zdeněk. Členové klubu si říkali Jestřábi. I zde Jaroslav uplatnil své nadšení pro spaní kroniky. Po dvou letech roku 1924, když pomohl mladému vedoucímu při vedení her na jedné skautské akci, dostal Jaroslav na konci akce nabídku, stát se členem jejich 34. oddílu Ohnivců. Jaroslav se této nabídce chytil a již nikdy pomyslné lano skautingu z rukou nepustil. Hlavní vedoucí učitel Karel Kalivoda při jedné z výprav pojmenoval Jaroslava přezdívkou „Jestřáb“, která mu zůstala už navždy. Kalivoda tehdy pravil: *„Zaprvé jsi k nám přišel od Jestřábů, zadruhé nás jako jestřáb trháš svým perem v kronice – a tak budeš Jestřábem.“*⁴² Svědomitě totiž chodil po večerech ke Kalivodům, kde psal oddílovou kroniku a jiné oddílové písemnosti.

V době hospodářské krize roku 1925, i když bez nadšení a zájmu, dokončil Jaroslav veřejnou obchodní školu. Věkem byl Jaroslav dospělý mladý muž, ale v srdci si umínil zůstat chlapcem, ve světě mládí děj se co děj, až do smrti.⁴³

3.2 Jaroslav Foglar mužem, občanem, člověkem

Jaroslav Foglar byl bezpochyby pozoruhodná osobnost sama o sobě. I když na výchovu synů zbyla maminka sama, neměla s výchovou chlapců problémy. Jak sám Foglar psal, jeho období dospívání nebylo nijak bouřlivé a vzdorující, jak bývá u většiny chlapců tohoto věku. Můžeme říci, že velmi brzy se sám sobě stal vychovatelem, a to velmi přísným. Jeho sebevýchova se může zdát až přehnaná, v požadavcích, které na sebe kladl. Dbal také na čistotu svého

⁴² ZACHARIÁŠ, J. *Stoletý hoch od bobří řeky*. Praha : Ostrov, 2007, s. 122.

⁴³ FOGLAR, J. *Život v poklusu*. Praha : Olympia, 1997, s. 7-8.

zevnějšku Byl veselý myslí, měl rád humor, rád poslouchal vtipy, ale nesměly překročit míru slušnosti.⁴⁴

Než plně přešel do zaměstnání v redakci, pracoval jako úředník u firmy Oskar Stein, která se zabývala velkoobchodem s papírem. Sice snil a usiloval o jinou práci, ale vydržel tam 14 let.⁴⁵

Po celou dobu žil jen s maminkou. Staral se o ni až do její smrti. Dožila se krásných 102 roků. Měli k sobě velice vřelý vztah. Jaroslav jí z neznámých důvodů přezdíval Pumík. Říkalo se, že to byl jeden z důvodů, proč se nikdy neoženil. Maminka bývala velký kritik jeho lásek a měla strach, že o svého Slávečka, jak mu říkávala, přijde. Že od ní odejde jako starší bratr Zdeněk.⁴⁶ Dalším důvodem, proč Foglar neučinil ten zásadní krok vedoucí k manželství, byl dozajista ten, že si uvědomoval, co vše by musel opustit, čeho se vzdát, neměl by tolik času pro oddíl, pro svou spisovatelskou činnost. Bylo to jeho svobodné rozhodnutí, i když několik žen zasáhlo jeho city velice silně. I v případě lásek využíval psaného slova, když se pokoušel o navázání vztahu. V letech, kdy zůstal sám bez maminky, netajil se smutkem nad tím, že zůstal sám, že si nezaložil vlastní rodinu. Spekulace, které se po jeho smrti objevovaly v časopisech, že Foglar byl pedofilní homosexuál, byly více než neslušné bez informací a znalostí života Foglara. Můžeme jen souhlasit s tímto protiargumentem: *„Je dobře známé, že dětské kolektivy přitahují osoby vzpomenuť sexuální orientace. Pedofilní vedoucí mládeže, trenér, instruktor nebo cvičitel neudrží zpravidla svou vášeň, svou touhu ve skrytu příliš dlouho. V prostředí dětí či dospívajících, kteří jej pohlavně zrušují, se jeho sklony poměrně brzy projeví.“*⁴⁷

Ale i on byl jen člověk, který měl své chyby, činil omyly, učil se. Práci v oddíle se chtěl věnovat naplno, plnil požadavky skautské organizace, ale silně se vyhýbal „skautování u zeleného stolu“. Ve svých názorech byl nepoliticky založen, byl až naivní, důvěřivý, v každém se snažil vidět jen to

⁴⁴ RABA, J. *Jaroslav Foglar v hádankách a vzpomínkách*. Praha : Ostrov, 2005, s. 20.

⁴⁵ FOGLAR, J. *Život v poklusu*. Praha : Olympia, 1997, s. 51.

⁴⁶ ZACHARIÁŠ, J. *Stoletý hoch od bobří řeky*. Praha : Ostrov, 2007, s. 350.

⁴⁷ ZACHARIÁŠ, J. *Stoletý hoch od bobří řeky*. Praha : Ostrov, 2007. s. 343.

dobré. Sám život jej musel často naučit v obezřetnost. Často prokázal i velkou dávku odvahy, kdy jeho působení s mládeží bylo z politických důvodů velice riskantní.

Miloval cestování a jízdu na kole. Několikrát byl v zahraničí. Mrzelo ho, když v pozdějším věku už nemohl vyjíždět na své výlety na kole, skrz zdravotní potíže se zády způsobené úrazem při sáňkování, jak jinak než s oddílem.

Po přečtení knih Jaroslava Foglara o životě a jeho práci s mládeží nás může napadnout otázka, proč se nechtěl stát pedagogem. Vždyť i jeho zkušenosti s pedagogy v dětském věku jej mohly motivovat k této práci, k tomuto zaměstnání, kde by jistě své didaktické a výchovné dovednosti také velice dobře uplatnil a s mládeží by mohl být v kontaktu i více. Byla by to pro něj možná i snazší cesta v dobách, kdy nesměl veřejně vystupovat a publikovat. Tuto křivdu sice nesl těžce, ale nikdy se svého poslání práce s mládeží nevzdal a trpělivě čekal na lepší časy, kterých se dočkal až v roce 1989. „*Činil pouze to, čemu věřil, čeho se nechtěl vzdát a o čem si byl jistý, že prospěje mládeži.*“⁴⁸

3.3 Jaroslav Foglar vedoucím pražské Dvojky

„Jedno si pamatuj, v paměti měj: Dodržuj pravidla, děj se co děj. Na hřišti, v životě poctivě hrej, byť bys hrál o život, vždycky fair play“ (Jiří Solar)⁴⁹

Pár měsíců poté, co dostal Jaroslav Foglar svoji přezdívku, stal se zástupcem oddílu a dokonce vedl svůj první skautský tábor na Sázavě. Ze strany Jaroslava to byl jistě odvážný čin, jelikož do té doby se žádného tábora nezúčastnil ani jako člen, natož vedoucí. Tehdy rád přijal nabídku zapůjčení tábořiště 35. oddílu, který již svůj tábor končil. Tam tehdy Jaroslav Foglar poprvé spatřil onu věhlasnou Sluneční zátoku. Se svým oddílem tam pak tábořil ještě mnohokrát během dvaceti let. Celkem vedl Jaroslav Foglar

⁴⁸ ZACHARIÁŠ, J. *Stoletý hoch od bobří řeky*. Praha : Ostrov, 2007, s. 373.

⁴⁹ RABA, J. *Jaroslav Foglar v hádankách a vzpomínkách*. Praha : Ostrov, 2005, s. 64.

šedesát táborů.⁵⁰ Po návratu z tábora čekala na hochy z 34.oddílu i samotného Jaroslava velká změna. Museli přejít do 2. pražského oddílu. Jaroslav se s tímto rozhodnutím sice těžko smířoval, chyběl mu i učitel Kalivoda, který svou činnost ukončil. Již za rok Dvojka Jaroslavovi přilnula plně k srdci a zůstal jí věrný napořád.⁵¹ Po dvou letech roku 1927 se Jestřáb stal vůdcem pražské Dvojky. Toho dne si do svého deníku napsal: „*A tak mně tím 9. zářím začala trnitá cesta ze vytčeným cílem nenadále přede mnou vyvstalým: udržet oddíl a za každou cenu jej dělat lepším. Byl jsem do té své práce tak nadšený, že jsem nechal opravdu celý svět jít stranou. Nežil jsem ničím jiným než prací v oddíle. Uchvátila mne, byla tak krásná, barevná, mnohotvárná...*“⁵²

Cesta trnitá opravdu byla. Dvojka a s ní mladý Jestřáb prožila doby slávy a vzestupů, ale také útlumu, těžkostí a pádů. Jestřáb měl své plány, které také plnil. Jako příklad můžeme zmínit jeho přesvědčení o nutnosti jednotného krojování, kdy tuto kulturu udržoval „snesitelným terorem“, jak sám říkával. Za svou obětavou a příkladnou práci v oddíle získal skautská vyznamenání.

V roce 1940 se z letního tábora vraceli hoši již bez kroje. Kroj byl zakázán gestapem, pár měsíců na to byl zakázán a rozpuštěn Junák jako organizace. Dvojka byla v činnosti od roku 1913. Tehdy se oddíl skryl pod ochranu odboru Klubu českých turistů. Po válce byl Junák sice obnoven, ale radost netrvala dlouho. Komunisté se chopili moci ve státě a Foglar jim svými principy výchovy nepasoval. Od roku 1947 na Foglara otevřeně útočili, tlačili, přesvědčovali, aby přešel na jejich stranu, ale Jaroslav Foglar zůstal se čistým štítem čestný a věrný svému svědomí i skautskému zákonu. Na začátku roku 1949 musel Jestřáb oddíl Dvojky opět rozpustit. Ani tehdy ale hoši nepřestali ve své činnosti, přešli do Sokola. Činnost ve smyslu skautingu byla brána jako protizákonná. Úroveň jeho oddílu byla opravdu na výši. Snad každý hoch si přál být členem právě tohoto oddílu. Dne 17. října 1964 si historicky 2. skautský pražský oddíl, dal název *Hoši od Bobří řeky*. Na kratičkou dobu dvou let se politická situace pro skauty zlepšila a opět se mohli hrdě ke

⁵⁰ NOSEK, V. *Jestřábí perutě*. Praha : Olympia, 1999, s. 7.

⁵¹ FOGLAR, J. *Život v poklusu*. Praha : Olympia, 1997, s. 54-58.

⁵² ZACHARIÁŠ, J. *Stoletý hoch od bobří řeky*. Praha : Ostrov, 2007, s. 303.

skautingu hlásit. To bylo mezi lety 1968-1970. Na podzim roku 1970 musela opět Dvojka rezignovat a tzv. integrovat s Pionýrskou organizací. Dvojka v roce 1976 pak z Pionýrské organizace SSM přešla do Tělovýchovné jednoty PRAGA, kde ve svých činnostech díky neutuchajícímu elánu Jestřáb pokračoval oddíl dále. Roku 1984 v sedmdesáti sedmi letech vede Jestřáb naposledy tábor. O tři roky později předává vůdcovství svému mladšímu nástupci.

Po dvaceti osmi letech se Jestřáb dočkal. Dnem 17. listopadu 1989 mohl opět zvednout svá křídla a společně se všemi skauty začít činnost jako Junáci. Jaroslav Foglar se tehdy nebál podpořit svým podpisem prohlášení k obnovení české skautské organizace. Jeho Dvojka za celá ta léta útisku a strachu nikdy nepřerušila svoji činnost.⁵³

Dvojka měla opravdu nabitý program činností. Jestřáb s hochy chodil často na více jak třicet příměstských tábořišť, kam se dalo dojít. Hoši nikdy dopředu netušili, kam se půjde. Vysoká úroveň psaní kronik, oddílový časopis Čigoligo, který četli i rodiče, na což samotný Foglar kladl sám důraz, aby rodiče věděli, co chlapani v oddílu dělají, a že jejich skautování není jen o hraní...Samotné dlouhodobé hry, které Jaroslav Foglar pro svůj oddíl vymýšlel byly pro hochy plné dobrodružství, ale i zkoušek odvahy, odříkání, přátelství, umění obětavosti, disciplíny...vše, co by měl mít budoucí dospělý muž. Nepsané zákony Dvojky, plnění třinácti bobříků, výzdoba klubovny, vánoční besídka, pamětní lístečky, Foglarův bodovací systém, odměny v podobě kartiček, nálepek, rozhovory v podobě dopisů, pochvaly v kronikách, časopisech, návštěvy kulturních středisek, pořádání akcí a soutěží pro další oddíly. To vše a mnoho dalšího dělal s láskou a odhodláním pro svou Dvojku, pro své *Hochy od bobří řeky*.⁵⁴

⁵³ ZACHARIÁŠ, J. *Stoletý hoch od bobří řeky*. Praha : Ostrov, 2007, s. 302-320.

⁵⁴ ZACHARIÁŠ, J. *Stoletý hoch od bobří řeky*. Praha : Ostrov, 2007, s. 58-320.

3.4 Jaroslav Foglar a jeho časopisecká činnost

Současná generace mládeže má v dnešním demokratickém prostředí zcela otevřenou možnost číst knihy J. Foglara a nechat tak na sebe působit tento jedinečný kulturně výchovný fenomén. Tisíce a tisíce mladých hochů a děvčat dříve narozených, kteří jsou dnes již zasloužilými babičkami a dědečky, měli možnost poznat výchovné působení J. Foglara i jinak, než čtením jeho knih. Jejich generace prožívala své dětství v dobách, kdy mladý J. Foglar mohl svou vášeň a své osobní poslání spojit s občanským zaměstnáním, které spočívalo ve vedení, redigování a koncipování časopisu pro mládež. Stejně jako práci ve skautském oddíle, tak i samotné zaměstnání ovlivnila politická situace a rozdělila Foglarovu časopiseckou tvorbu na několik etap.

Psal se rok 1933, když ještě coby zaměstnanec firmy Oskar Stein, kde pracoval J. Foglar jako úředník, přispíval svými články a krátkými povídkami do ranních novin *Českého slova* a nedělního *Slovíčka*, ve kterém mu také otiskli na pokračování jeho prvotinu *Hoši od Bobří řeky*, která předznamenala Foglarovy kvality znalosti dětské duše. V roce 1938 mu ve *Slovíčku* vycházela také na pokračování *Historie Svorné sedmy*.

Tyto jeho úspěchy jej přiměly k návrhu pro vedení vydavatelství Melantrichu. Nabídl spolupráci a svou představu koncepce nového časopisu pro mládež. Právě se vrátil z letního skautského tábora, když vycházelo nulté číslo nového barevného časopisu *Malý hlasatel*. *Malý hlasatel* začal vycházet od září roku 1935. I když časopis nesl známky Foglarových návrhů a příspěvků, chvíli ještě trvalo, než byl osloven a mohl se stát členem redakce Melantrichu.⁵⁵

Už v době, kdy měl v Melantrichu pozici propagačního pracovníka, byl časopis přejmenován na *Mladého hlasatele*, což podle Foglara lépe

⁵⁵ ZAPLETAL, M. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*. Praha : Euromedia Group k.s., 2007, s. 20-23.

vystihovalo zaměření časopisu pro širší okruh čtenářů. Mladý hlasatel vycházel jako týdeník.

Ve 36. čísle II. ročníku v roce 1937 byla započata éra čtenářských klubů. Samozřejmě byl tento nápad dílem Jaroslava Foglara a vedení redakčního týmu jeho nápad viděl jako naivní. Předpovídali úspěšnost nanejvýše ve stu přihlášených klubech celkem. Tato cifra byla pokořena již za měsíc a za pouhé dva měsíce již bylo v *Mladém hlasateli* přihlášeno přes dvě stě klubů. Každý klub musel mít nejméně čtyři členy, měl své jméno, dostal legitimaci, jedenkrát měsíčně posílal do redakce hlášení o své činnosti. Korespondence s kluby byla tak rozrostlá, že s jejím vyřizováním pomáhal J. Foglarovi celý jeho skautský oddíl Dvojky. Časopis stále zvedal náklad tisku a u mládeže byl velice populární. Pro Foglara byl významný rok 1938, kdy odešel tehdejší vedoucí redaktor Břetislav Mencák a J.Foglar se stal spolu s Karlem Burešem novým vedoucím časopisu. Na konci stejného roku si čtenáři přečetli na zadní stránce časopisu první příběhy postav kresleného seriálu *Rychlé šípy*.⁵⁶

*„Rychlé Šípy se spolu s každotýdenními náměty pro činnost čtenářských klubů Mladého hlasatele staly zvláštní výchovnou metodou překvapivé účinnosti. V těsně předválečném Československu došlo tak v prostoru mimoškolní pedagogiky k pozoruhodné zkušenosti...časopis, jehož dopad na kultivaci mládeže byl nepřehlédnutelný.”*⁵⁷

První etapa časopisecké práce J.Foglara byla ukončena okupačními orgány v květnu roku 1941, kdy Mladý hlasatel dosáhl nákladu 210 000 výtisků.⁵⁸

V období okupace se J.Foglar jako mnozí jiní na vyzvání podvolil ke spolupráci na časopisu *Správný kluk*. V tomto časopise také působili i Karel Bureš a Jaroslav Novák – Braťka. Působení těchto mužů včetně Foglara netrvalo dlouho, bylo jim doporučeno svou činnost ukončit. Cílem časopisu bylo totiž působit na mládež za účelem její přeměny k příznivcům ideálů Velkoněmecké říše. Foglar vyzníval moc vlastenecky, v Novákovi tvorby byl

⁵⁶ FOGLAR, J. *Po stopách Rychlých šípů*. Praha : Magnet-Press, 1990, s. 70-73.

⁵⁷ ZACHARIÁŠ, J. *Stoletý hoch od bobří řeky*. Praha : Ostrov, 2007, s. 231.

⁵⁸ FOGLAR, J. *Život v poklusu*. Praha : Olympia, 1997, s. 118-150.

cítit skautský vůdce s ideály první republiky, což kuratorijním měřítkům nepasovalo ke správným vzorům pro ideální novou českou mládež.

V roce 1944 J.Foglar také přispíval do *Zpravodaje Klubu českých turistů* krátkými povídkami či metodickými radami. Podle data je zřejmé, že konec války se pomalu, ale jistě blížil. Foglar po celou dobu plánoval a doufal, že se po válce opět vrátí ke své práci na časopisu *Mladý hlasatel*. Realita však byla poněkud odlišná od jeho plánů.

Podle nařízení exilové vlády nesměl být po válce vydáván žádný časopis ani noviny, které byly vycházely v období protektorátu. To se bohužel týkalo i *Mladého Hlasatele*. Foglar však dostal velmi brzy po válce jinou nabídku. Stal se vedoucím časopisu pro junáckou mládež. Jak bylo u Foglara téměř zvykem pro něj typickým, jako první změnil časopis, který vycházel jako měsíčník, na týdeník. Opět kladl důraz na stránku zábavnou, poučnou, ale i výchovnou. Zpočátku byly problémy s nedostatkem papíru pro tisk, bylo nutné i samotné povolení pro vydávání časopisu *Junák*, první čísla se tiskla až ve Varnsdorfu pro nedostatek tiskařského stroje. Jako kancelář a pracovna sloužila Foglarovi koupelna v budově skautského ústředí. To vše zvládl, vydupal, vyběhal, dokonce získal pro distribuci a tisk vydavatelství Melantrich. Jeho nadšení však trvalo pouze šestnáct čísel časopisu *Junák*. Z ústředí začaly na Foglara být vyvíjeny tlaky a výčitky. Foglar byl pro ně málo skautsky založen. Obrátili se proti němu i ti, u kterých to nečekal, jako např. člen jeho Dvojky Prófa, s kterým plánoval po válce spolupráci v *Mladém hlasateli*.

Foglar svou činnost a působení na mládež chtěl směřovat dál, než jen na skautskou mládež. A to mu umožnil další časopis v redakci Mladé fronty. Jednalo se o časopis *Vpřed*, který v té době silně klesl v počtu výtisků, tedy i oblíbenosti. Volba J.Foglara jako redaktora, který si vzal na pomoc Karla Bureše, byla jistou zárukou záchrany a povznesení časopisu na vrchol oblíbenosti u mládeže. „Foglarovo“ první číslo *Vpřed* vyšlo 9. dubna 1946.⁵⁹

A tak se J. Foglar z koupelny stěhoval do ne o moc přívětivější místnosti, redakční kanceláře, jejíž okna skýtala výhled jen na šedou zeď ve dvoře. A

⁵⁹ FOGLAR. J. *Po stopách Rychlých šípů*. Praha : Magnet-Press, 1990, s. 84-91.

právě tehdy měl Foglar dopsat k tisku materiál do nové rubriky Z Bobří hráze. Předešlými událostmi ostuzení, nešťastný, smutný a bez nálady při tom hleděl z okna na pochmurnou šedou zeď, když začal psát slova, která zná snad každý skaut z různých deníků, kronik a foglarových knih:

„Pojď se mnou tam, kde nebe je vysoké a modré a kde oblaka bílá rychleji než kde jinde plují. Slyšíš tu píseň větrů v korunách borovic? Slyšíš tu píseň dalek závratných? Tiše a velebně šumí hlasy stromů...“⁶⁰

Opět se právě časopis vedený J.Foglarem stal tím nejprodávanějším s výtiskem blízko 150 000 kusů, politická situace ani tehdy ale nenechala Foglarovi volnou ruku na dlouhou dobu. Kritiků a politických intrik přibývalo a nakonec J.Foglar musel z nařízení přejít do redakce Mladého technika, který také spadal pod Mladou frontu a časopis *Vpřed* byl spojen časopisem *Junák* a dostal název *Junáci, vpřed*. To vše se údalo po únorovém komunistickém puči roku 1948. Foglar tuto zradu nesnesl, proto z Mladé fronty odešel úplně.⁶¹ Časopis změnil ještě dvakrát název, po dvou ročnících již nevyšel a nikomu ani nescházel.

Jak již bylo popsáno v předešlých kapitolách, neměl J.Foglar v době komunistického režimu na různých ustláno. V dalších letech psal do časopisů velmi sporadicky. V roce 1955 psal rady a návody do časopisu *Pionýr* a po roce 1962 přijal nabídku ke spolupráci z časopisu *ABC*, kde následně vede turistickou stovku klubů *ABC* a píše scénář k seriálu *Kulišci*.⁶²

Dnes se již staré výtisky Foglarových časopisů k dětem nedostanou. Jsou pro ně již nedosažitelné. Mají velikou hodnotu (sběratelskou a dokoce už i peněžní), což jistě dřív nebyl Foglarův záměr, když tyto časopisy tvořil. A podobný, nový časopis pro mládež, který by měl tak vysoký výchovný vliv, jako tomu bylo v případě *Mladého hlasatele* i *Vpředu*, bohužel v dnešní době na pultech prodejen nenalezneme. Ale kdo ví, co přinese zítřek?

⁶⁰ FOGLAR, J. *Život v poklusu*. Praha : Olympia, 1997, s.182.

⁶¹Tamtéž, s. 188.

⁶² FOGLAR, J. *Život v poklusu*. Praha : Olympia, 1997, s. 206.

3.5 Jaroslav Foglar – spisovatel

Jak již bylo uvedeno v předešlých řádcích, dnešní mládež se k časopisecké tvorbě J. Foglara již nemá možnost dostat, proto je pro ně jeho jméno spojeno hlavně s jeho spisovatelskou tvorbou, která tvoří úctyhodnou řadu. Jeho knihám se neříká jinak, než *foglarovky*.

Již v době ranného dětství utkvělo Jaroslavovi ve vzpomínkách několik příhod, oblíbených míst, která pak mistrně začlenil a popsal ve svých knihách. Už tehdy se u malého Jaroslava projevoval pozoruhodný smysl vnímání detailů a velká vůle. Jeho vášeň pro psaní měla i svůj cíl. Foglar si již od dětství přál napsat knihu. Tato představa měla i formu. Chtěl napsat to, co marně jako hoch v knihách hledal. Příběhy, které by inspirovaly chlapce a děvčata k podniknutí podobných činů.⁶³

Některé knihy vyšly nejprve jako romány na pokračování v časopise, nejeden román byl postupem času a díky oblíbenosti zpracován do komiksové podoby. J. Foglar tvořil také původní kreslené seriály. A ani jedna kniha nevyšla pouze jednou či dvakrát. Snad nejznámější, nejčtenější a nejoblíbenější kniha *Hoši od Bobří řeky* byla vydána postupně od roku 1937 do roku 2005 celkem sedmkrát. Dokonce tato kniha vyšla sedmkrát cizojazyčně. Celkem vyšlo v zahraničí dvacet jedna knih J. Foglara. Foglarovky byly přeloženy do slovenštiny, polštiny, němčiny, maďarštiny, ruštiny a dokonce i do esperanta.^{64 65}

A jak to vlastně s tímto mnohaletým psaním J. Foglara začalo? I když se i u Foglara může říci, že s léty praxe práce s mládeží zrál jako víno, jeho prvotina mezi knihami patří k nejlepším. Přesto byla doba, kdy to vypadalo, že *Hochy od Bobří řeky* nespátří více dětí, než členové Foglarova oddílu Dvojky. Dával jim svůj rukopis knihy přečíst na letním táboře a diskutoval s nimi o tom, co se jim líbí, co by pozměnili. Foglarovi totiž několikrát rukopis vrátili z nakladatelství s kritikami a bez zájmu jej vydat. Svou domněnku o tom, že si

⁶³ FOGLAR, J. *Život v poklusu*. Praha : Olympia, 1997, s. 65.

⁶⁴ JIRÁSEK, I. *Fenomén Foglar*. Praha : Prázdňinová škola Lipnice, 2007, s. 461-465.

⁶⁵ I já jsem při zpracovávání materiálu pro tuto práci pochopila mého bratra, který sbíral knihy J. Foglara i ve více vydáních. Nyní i já vlastním např. knihu *Chata v Jezerní kotlině* ve čtyřech vydáních.

snad lektori v nakladatelství jeho rukopis ani nepřečetli, si potvrdil způsobem, že se mu rukopis vrátil i s několika slepenými listy, které sám slepil.⁶⁶ Nakonec mu *Hoši od Bobří řeky* v Melantrichu vycházeli asi půl roku v roce 1934 právě v podobě přílohy na pokračování v nedělním *Slovíčku*. Příběhy byly doplněny autorovými kresbami. Potvrzeno bylo pravidlo, že nejlepším kritikem jen ten, pro nějž je kniha napsána. Nadšení nad tímto dílem bylo obrovské, náklad nedělního vydání novin *Českého slova* musel být zvýšen o několik tisíc výtisků. Knižního vydání tohoto titulu se J. Foglar dočkal až v roce 1937 díky plzeňskému vydavatelství Jana Kobese, který měl s Foglarem dohodu o vydávání jeho knih. Kobes vsadil na Foglara také díky svým synům, kteří byli v té době vodními skauty a Foglarovy knihy vydávané v časopisech se jim líbily. Do roku 1944 vydal Kobes *Hochy od Bobří řeky* celkem sedmkrát.⁶⁷

Úplně první kniha, která vyšla Foglarovi knižně byla kniha *Přístav volá*. Vyšla v roce 1934, když byla jako jedna ze tří knih oceněna hlavní cenou Melantrichu v soutěži o nejlepší knihu pro mládež roku 1934. *Přístav volá* v roce 2005 vyšel již po sedmé, tentokrát v nakladatelství Olympia, které po roce 1989 získalo smlouvu na vydávání foglarovek.⁶⁸ V pořadí to byla třetí Foglarova kniha, ale druhá kniha *Boj o první místo*, také nejdříve vycházela časopisecky, a to roku 1933 v časopise *Skaut-Junák*. *Boj o první místo* byla první kniha vydána u Kobese, a to roku 1936.⁶⁹

První svou knihu začal J. Foglar psát v roce 1927, ve svých dvaceti letech, a do roku 1941 jich napsal pět. Mezi ně patří soubor povídek *Tábor smůly* a *Historie svorné sedmy*. Právě *Historie svorné sedmy* je zvláštní tím, že oproti jiným foglarovkám v této knize figurují i dívky. V roce 1939 vyšla Foglarovi *Chata v jezerní kotlině*. U této knihy jedno oko nezůstalo suché, neboť je zde mistrně vzhledem k věku čtenářů popsána ta nejsmutnější stránka života – smrt blízkého přítele. A čtenáři ani netušili, že byly tyto příběhy psány na

⁶⁶ ZAPLETAL, M. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*. Praha : Euromedia Group k.s., 2007, s. 18.

⁶⁷ ZAPLETAL, M. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*. Praha : Euromedia Group k.s., 2007, s. 19-21.

⁶⁸ JIRÁSEK, I. *Fenomén Foglar*. Praha : Prázdňinová škola Lipnice, 2007, s. 464.

⁶⁹ ZAPLETAL, M. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*. Praha : Euromedia Group k.s., 2007, s. 21.

pravdivém základu. Jak sám píše: „*Něco je prožito, něco procitěno a něco domyšleno!*“⁷⁰

Kniha *Pod Junáckou vlajkou* dala Foglarovi nálepku spisovatele nové literatury pro mládež – skautského příběhu. První etapu Foglarovy tvorby uzavírá příběh *Záhada hlavolamu*, ve které vystupuje proslulý klub Rychlých šípů. Tato kniha se stala předlohou dvou filmových zpracování.

Foglarova spisovatelská činnost se dá rozdělit do sedmi tvůrčích etap, podle politické situace, která mu buď dovozovala či naopak zakazovala vydávat veřejně své knihy. Ve druhé tvůrčí etapě napsal jen jednu knihu *Když duben přichází*. Tato etapa spadala do období druhé světové války 1941 – 1945. Po válce nastalo nadějně, ale velmi krátké tříleté období pro psaní, než Foglarovi – Jestřábovi opět svázali křídla a nedovolili mu veřejně publikovat. Tentokrát nacisty vystřídali komunisté. J. Foglar napsal druhý díl knihy *Pod junáckou vlajkou*, která nesla název *Devadesátka pokračuje* a je poutavá pro svou dlouhodobou hru Alvarez, která činí knihu napínavou. I *Záhada hlavolamu* dostala svůj druhý díl s názvem *Stínadla se bouří*.

Po tomto období nesměla dlouhých sedmnáct let do roku 1965 vyjít žádná foglarovka. V tomto čtvrtém tvůrčím období psal jako jiní zakázaní spisovatelé „do šuplíku“.⁷¹

V letech 1965 – 1971 sice stále byla u moci komunistická strana, ale situace byla přece jen trošku uvolněnější, což umožnilo vydání Foglarovy knihy *Tajemná řásnovky a Poklad Černého delfína*. V reedici vyšlo i devět starších foglarovek. Poučná kniha *Kronika Ztracené stopy* vyšla dokonce dvakrát. Poslední kniha tohoto období *Dobrodružství v Zemi nikoho* se stala poslední na dalších dlouhých šestnáct let. Nejenže nesměly být foglarovky vydávány, ale ani prodávány či půjčovány v knihovnách. A tak šlo do šuplíku čekat i další hotové dílko tohoto období – *Náš oddíl*.⁷²

⁷⁰ FOGLAR, J. *Život v poklusu*. Praha : Olympia, 1997. s.19-21.

⁷¹ ZAPLETAL, M. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*. Praha : Euromedia Group k.s., 2007, s. 55-67.

⁷² ZAPLETAL, M. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*. Praha : Euromedia Group k.s., 2007, s. 100.

Blížil se listopad r. 1989, totalitní režim slábnul a Foglar bez závislosti na listopadových událostech pár dnů před listopadovou revolucí plánoval vydání svých životních pamětí, které nazval *Život v poklusu*. Jinou knihu za celých šestnáct let čekání v naději na lepší časy nenapsal, což je škoda. V prvních polistopadových letech vyšly v prvním knižním vydání ještě dva tituly. Kniha *Strach nad Bobří řekou*, která byla pokračováním *Hochů od Bobří řeky*. Přestože se o tom v knize J. Foglar přímo nezmiňuje, je patrné, že se děj odehrává za druhé světové války. Druhá z dvojice knih – *Tajemství Velkého Vonta* vyšla stejně jako *Strach nad Bobří řekou* v roce 1990, jen s tím rozdílem, že nejprve vyšla v souboru „stínadelské“ trilogie o Rychlých šípech. Samotný 3. díl byl vydán roku 1992.⁷³

V poslední sedmé tvůrčí etapě bylo Foglarovi již přes osmdesát let. Proto je obdivuhodné, že v této době dokázal napsat ještě jednu knihu, příběh *Modrá rokle*. Byla to jeho další „poslední kniha“. Pádem komunistického režimu – „bratrstva kočičí pracky“ – se otevřela klec a Jestřáb byl „volný“. Už neplatilo žádné tabu. O jeho knihy se nakladatelství přetahovala. Během jednoho roku mu vydali třináct jeho knih. Jak sám říkal, v té době by mu vytiskli snad i telefonní seznam. Nakladatelství Olympia vydávalo Foglarovy sebrané spisy, kterých v té době bylo již dvacet sedm svazků.⁷⁴

Modrá rokle získala dokonce ocenění a byla vyhlášena v kategorii knih pro mládež nejčtenější knihou roku. K devadesátému jubileu J. Foglara vychází v Olympii též jubilejní patnácté. vydání knihy *Hoši od Bobří řeky* s původní kresbou Z. Buriana na obálce.⁷⁵

Sice byla sedmička tvůrčích etap mnohdy nesnadná, o to více ale byla bohatší a hodnotnější.

⁷³ JIRÁSEK, I. *Fenomén Foglar*. Praha : Prázdninová škola Lipnice, 2007, s. 423-425.

⁷⁴ ZAPLETAL, M. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*. Praha : Euromedia Group k.s., 2007, s. 137.

⁷⁵ FOGLAR, J. *Život v poklusu*. Praha : Olympia, 1997, s. 199-212.

4 Přínos činnosti Jaroslava Foglara pro výchovu

V této kapitole jsme se již dostali k jakémusi souhrnnému zhodnocení toho, co J. Foglar ve svém životě dokázal vytvořit a čím obohatil výchovný proces. Tomuto tématu se již věnovali někteří badatelé, kritikové, studenti a příznivci J. Foglara. Byly napsány dlouhé odborné články i publikace. Zde proto uvedeme jen základní fakta.

4.1 Jaroslav Foglar – fenomén výchovy tehdy i dnes

„Je dokonce možno uvést, že Jaroslav Foglar byl ve 20.století v tehdejší Československu nejvýznamnějším praktickým zážitkovým pedagogem – vychovatelem, praktickým psychologem a za hlediska edukativního vlivu na psychiku a osobnost největším československým spisovatelem pro děti a mládež... Jeho seriály, články, knihy i přednášky a velmi bohatá osobní korespondence i jeho hromadné dopisy pro veřejnost byly výrazně pedagogicky i duševně hygienicky účinné, zejména z hlediska sebevýchovy a prevence závadových part, kriminality mládeže, alkoholismu, nikotinismu, narkomanie apod.“⁷⁶

V nelehkých dobách války dával tisícům dětem impuls, motivaci k činnostem, nenásilnou formou nabádal k pohybovým aktivitám, podnikání dobrodružných výprav, sebezdokonalování. Uměl skloubit zaměření výchovy na pohybovou, ekologickou i morální výchovu. Nejedna z příznivců J. Foglara jej označil jako „profesora morálky“.⁷⁷ Také je bezesporu pravdou, že svými příběhy dokázal přivést velký počet mládeže ke čtení a nenásilnou krásnou formou u nich probudil i cit a zájem o umění, zvláště pak historické stavební slohy a historická místa. Zároveň dokázaly jeho knihy u dětí probudit obdivuhodnou a bohatou fantazii, která však nemusela zůstat jen u imaginárních představ, nýbrž byla uchopitelná, dala se reálně prožít, prostředí knih bylo dětem velmi blízké a reálné. S tím také souvisí fakt, že z převážné

⁷⁶ JIRÁSEK, I. *Fenomén Foglar*. Praha : Prázdninová škola Lipnice, 2007, s. 200-201.

⁷⁷ I pro mne se staly jeho knihy určitým morálním kodexem pro život.

části byly příběhy, postavy a prostředí popisované Foglarem založeny na pravdivých událostech, které sám v životě buď prožil, slyšel, popřípadě si k nim něco přimyslel. Nejednou se jednalo o onu nejsmutnější událost života, kterou je smrt blízkého člověka, zvláště pak dítěte. Tohoto tématu se v této práci ještě dotkneme.

Zakončeme slovy MUDr. H. Ecksteina: „*Pokládám Foglara za jednoho z mých nejlepších učitelů. Učil tomu, co nebylo ve školních osnovách: čestnosti, pravdomluvnosti, otužování, bystrosti postřehu, odvaze, zdravému životu. V praxi naplňoval to, co teoretičtí pedagogové proklamovali heslem „učit hrou“.*“⁷⁸

4.2 „Patenty“ Jaroslava Foglara ve výchově

Velká většina dospělých i z řad mládeže, která se o knihy J. Foglara moc nezajímala, přesto zná jeho jméno ve spojení s ***Rychlými šípy***. *Rychlé šípy* jsou pro neznalé jakousi naivní pohádkou. Do jaké míry je tato kritika oprávněná, není pro nás na tomto místě podstatné. – Pravdou zůstává, že se *Rychlé šípy* staly jakýmsi archetypem pro zobrazení, pojmenování, přirovnání různorodých povah člověka – ***Mirek Dušín*** jako představitel kladného hrdiny se všemi morálními, povahovými vlastnostmi i tělesnou postavou, kterému není co k vytknutí. Naproti němu známý ***Bohouš*** – vedoucí party ***Bratrstvo kočičí pracky***. Pod jménem *Bohouše* si každý představí kluka, který má ke kladnému protějšku *Mirkovi Dušínovi* opravdu daleko. Podobným zosobněním správného vůdce bývá často zmiňován i ***Rykitan*** z *Hochů od Bobří řeky*.

V souvislosti s *Rychlými šípy* musíme určitě zmínit ***ježka v kleci***. Každý zná nějaké hlavolamy, setkal se s nimi, i když nezná jejich jméno a původ. Snad nejznámější je tzv. Rubikova kostka. V českých zemích je stejně známý právě zmiňovaný *ježek v kleci*. Byl vyroben již z mnoha materiálů, v různých podobách a tvarech. Dnes se jedná již také o sběratelský artefakt.

⁷⁸ ZAPLETAL, M. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*. Praha : Euromedia Group k.s., 2007, s. 98 - 99.

Každý skaut a i mnozí ti, kteří skauty nikdy nebyli, znají zkratku **KPZ**. Vědí, že se jedná o tzv. *krabičku poslední záchrany*. Někteří i ví, co do takovéto krabičky patří, ale málokdo tuší, že toto pojmenování a podobu dnešní krabičky má na svědomí právě J. Foglar. Ten si někdy v roce 1928 přečetl v časopisu *Vůdce* článek, který popisoval, co by měla obsahovat kapsa skauta. Obsah kapsy by souhlasil, ale J. Foglar to vše zabalil (jak si napsal tehdy tužkou k článku) „do plechové škatulky“.⁷⁹

Žlutý kvítek – i tento maličký vynález J. Foglara měl mimořádné poslání a prošel několika obdobími renesance. V dobách po listopadu 1989, kdy bylo vše kolem J. Foglara opět „in“, dostal tento kvítek i podobu prostého žlutého špendlíku, zapíchnutého do klopky oděvu. A jeho smysl? Tak prostý a přesto veliký. Může jej nosit každý, kdo je zastáncem boje proti jakýmkoli špatnostem ve vztazích mezi lidmi.⁸⁰

O tom, jak J. Foglar vymýšlel a vlastnoručně tvořil dlouhých 60 let různé výchovné zlepšováky v podobě dlouhodobých her, přezdívek členů, různých památečných kartiček z každé akce oddílu, nálepky atd., jsme již psali výše.

Už coby žáčci první třídy – Základní školy jsme znali **bobříka mlčení**. Vítězem byl ten, kdo vydržel déle mlčet. Nevěděli jsme však, že ulovit tohoto bobříka trvá dvacet čtyři hodin, ani to, že **bobříků** je mnohem více, a to třináct. Opět patent J. Foglara, který dnes zná snad každý, jen možná netuší, že **bobříky** vymyslel a pojmenoval právě J. Foglar.

A kdo chce třeba pracovat na svém zdokonalování stále, každý měsíc, i když má nebo nemá ulovených všech 13 bobříků nebo ne, může plnit Foglarův **Modrý život**. Stejně jako u bobříků měl modrý život svůj zrod v literární podobě, a to v knize *Přístav volá*. O jeho výchovném vlivu svědčí i fakt, že si mnozí příznivci tohoto systému sebezdokonalování vybarvují modré čtverečky i v dospělosti, jen si mění kolonky s různými druhy disciplín k plnění, podle toho, co je pro ně důležité a v čem by se rádi zlepšili. *Modrý život* jim pomáhá jako hnací motivace.

⁷⁹ ZACHARIÁŠ, J. *Stoletý hoch od bobří řeky*. Praha : Ostrov, 2007, s. 26.

⁸⁰ JIRÁSEK, I. *Fenomén Foglar*. Praha : Prázdňinová škola Lipnice, 2007, s. 39.

4.3 Hodnocení foglarovek kritiky

Bylo by asi přinejmenším podezřelé, kdyby se o knihách a veškeré práci J.Foglara mluvilo jen kladně a v superlativech. Je přirozené, že se vždy najde někdo, kdo bude nejen kritizovat v negativní podobě, ale i špinit, pomlouvat, urážet a hanit. U J. Foglara to platilo dvojnásob.

První kritiky se objevily již na začátku jeho úspěšné spisovatelské kariéry. Nemusíme moc dlouze přemýšlet nad důvody těchto falešných a neodborných kritik. Závist na světě byla vždy a zřejmě stále bude. Bohužel, nezůstalo jen u kritik z důvodů závisti úspěchu. Jak víme, politická i společenská situace rovněž neulehčily Foglarovu práci. Právě naopak – byl tímto ideologickým způsobem několikrát doslova umlčen a odstraněn z možnosti veřejně působit a publikovat svá díla. Vymyšleny byly všemožné kritiky, jen aby se jeho práce nedostala na pulty knihkupectví. Vytýkaly mu např. i působení v mládežnických časopisech, které vycházely za války.⁸¹

Pro přiblížení je vhodné jednotlivé formy kritik nastínit. Ještě v době předválečné je kritizován např. za často ne zrovna gramaticky správnou češtinu, kterou psal své knihy. Tato kritika by se dala pochopit. Nevíme, zda na obhajobu, ale v této souvislosti by bylo záhodno uvést, že J. Foglar psal téměř vše na první pokus, nic netvořil nanečisto. Na to neměl takříkajíc čas. Pro svou literární tvorbu využíval každíčkou volnou chvíli i místo.⁸²

Literární kritici jsou již dospělí lidé, kteří vnímají realitu života poněkud jinak než dětský čtenář. Po umělecké stránce prý jeho knihy jsou bezcenné, naivní, příběhy měly být nereálné. Já sama jsem se nad touto kritikou pohoršovala, ale faktem je, že když jsem se po letech s odstupem času jako dospělá znovu začetla do jeho knih, s mírným úsměvem a úžasem jsem styl psaní foglarovek viděla také trochu kritickým pohledem, asi jako Miloš Zapletal, který se k foglarovkám vracel také ze studijních důvodů a do té doby

⁸¹ JIRÁSEK, I. *Fenomén Foglar*. Praha : Prázdninová škola Lipnice, 2007, s. 183.

⁸² ZAPLETAL, M. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*. Praha : Euromedia Group k.s., 2007, s. 60 – 69.

mu připadaly bezchybné.⁸³ Miloš Zapletal ve své knize *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara* tuto kritiku zdůvodňuje takto: „Z reálného světa odvádí čtenáře do světa své fantazie každý spisovatel, i Mark Twain zavádějící českého čtenáře do povodí Mississippi, Julius Verne vyprávějící o plavbě kapitána Nema pod mořskou hladinu nebo Ernest Thompson Seton, s jehož hrdinu románu *Rolf zálesák se touláme kanadskou divočinou*.“⁸⁴

Tuto kritiku však zapomněli vážení kritikové zhodnotit z úhlu pohledu těch, pro které tato literatura byla určena, koho měla oslovit a výchovně ovlivnit. Známe případy dětí, které jsou ve svých názorech a projevech vlivem sociálního prostředí, ve kterém žijí, pojmenováni jako staří – mladí. Těší mne, že jsem ke stejnému názoru dospěla dříve, než jsem si přečetla tyto řádky: „Jestliže mají děti vyrůst ve zdravé, duševně vyrovnané osobnosti, nemohou sdílet se svými rodiči všechny jejich starosti. To by na ně mělo drtivý účinek. Musí žít ve svém zvláštním světě, do kterého události ze světa dospělých doléhají jen tlumeně. Potřebují ke svému zrání drobné radosti. Musí si hrát, i když kolem nich jsou dospělí ochromeni strachem. Proto působily Foglarovy knihy na českou mládež blahodárně nejen v dobách druhé světové války, ale i v těch čtyřiceti letech, kdy u nás vládla komunistická diktatura.“⁸⁵

⁸³ ZAPLETAL, M. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*. Praha : Euromedia Group k.s., 2007, s. 42.

⁸⁴ ZAPLETAL, M. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*. Praha : Euromedia Group k.s., 2007, s. 70.

⁸⁵ Srov. tamtéž.

5 Boj o První místo – kniha Jaroslava Foglara

V této kapitole se již zaměříme na samotnou práci s knihou J. Foglara. Jistě všichni známe rčení „Jeden za všechny, všichni za jednoho“. Pro tuto práci se jako příklad hodí první část tohoto rčení. Knihy J. Foglara jsou si v podstatě velmi blízké jak obsahově, tak svým záměrem, s jakým je J. Foglar psal. Proto rozbor knihy *Boj o první místo* je jakýmsi možným univerzálním klíčem k zamyšlení nad možností využití jeho knih jako prostředku ve výchově mládeže i v dnešní době.

5.1 Děj knihy Boj o první místo

Jak bylo po psáno v dřívější kapitole, *Boj o první místo* byl druhou knihou, kterou J. Foglar napsal. Zároveň první, kterou vydalo nakladatelství Jana Kobese. Už tři roky předtím si však čtenáři příběh Petra Solnara měli možnost číst v časopise *Skaut – Junák*, kde vycházel na pokračování Od prvního vydání roku 1936 byla tato kniha vydána devět krát. Naposledy v roce 2004 nakladatelstvím Olympia.⁸⁶ Zde je popsán děj knihy tak, abychom jej mohli poté analyzovat a hledat možnosti výchovné využití.

Po letních prázdninách se třináctiletý chlapec Petr Solnar více než v předešlém roce netěšil do školních lavic. Už první den po příchodu do školy musel vyslechnout smutnou zprávu o utonutí chlapce jeho věku, kterého znal.

Učení se nebál, ale prostředí třídního kolektivu ho něčím zneklidňovalo. Tento pocit začal vnímat již ke konci předešlého ročníku a nyní se jen prohluboval. Co si však Petr uvědomoval, byl fakt, že je nejistý i sám sebou. Ve třídě bylo 45 chlapců různých povah, Petra však zneklidňoval hlavně Ruda Lorenc. Téměř pro celou třídu to byl obdivuhodný, výjimečný a snad bezchybný chlapec, ke kterému ostatní vzhlíželi s obdivem. Ruda se uměl vyjadřovat, byl šikovný snad ve všem, na co sáhl. Zejména ve sportu získával nad ostatními hochy navrch. Tomu také odpovídalo jeho krásně vypracované

⁸⁶ JIRÁSEK, I. *Fenomén Foglar*. Praha : Prázdninová škola Lipnice, 2007, s. 428.

tělo, svaly. Petr tento obdiv sice také sdílel, ale zároveň si byl vědom, že Lorenc má i stinné stránky a jiní hoši to nechtějí vidět. Ruda byl ke chlapcům hrubý, zlý a vysmíval se jim. Toto vědomí neupřímného a nezaslouženého přátelství od Rudy Petra vnitřně ponižovalo, uráželo a dráždilo ke zlobě. Petr si uvědomoval, jak je Ruda pokrytecký a zbabělý. To vše se Petrovi přičilo a bránilo mu ve snaze stát se Lorencovým přítelem. Nestál o něj, ale stál o mnohem více! Chtěl být také tak šikovný a obdivovaný jako Ruda, ale bez křivostí, které viděl na Rudovi. Petr toužil po opravdovém kamarádovi, po přátelství, o kterém četl v knihách.

„A když toho dne poprvé vycházeli ze školy, bylo Petrovi více než zřejmo, že jeho boj proti Rudovi začíná.“⁸⁷

Aby něco dělal, přihlásil se do pingpongového mužstva. Spolužáci měli různé koníčky, ať již sběratelství známek, kreslířský kurz, fotbal apod. Petr mezi chlapci ve třídě nijak nevyčníval, proto bylo pro Petra milé a překvapení, když jej spolužák Jiří Danner zasvětil do své záhadné sbírky krabiček od zápalek. Mnozí hoši Jirkovi prázdné krabičky sice nosili, ale nikomu nechtěl prozradit, na co je sbírá, co s nimi dělá. Až Petrovi! Jiří z krabiček lepil podle plánů jakousi velikou budovu, která měla patra, schody, chodby a celkově byla dobře promyšlená. Model byl velký jako dospělý muž. Tato projevená důvěra byla pro Petra první známkou toho, že je Petr snad lepší než Ruda Lorenc.

Petr si přál být lepší po všech stránkách. A i když byl kluk, spolužáci si také všímali, kdo jak chodí oblečen. Proto si Petr chtěl koupit nový oblek do školy. Bohužel jeho představa, jak by měl oblek vypadat, se poněkud lišila od představy jeho rodičů. Novým oblekem byl zklamaný.

Dva spolužáci byli dychtiví po dobrodružství, měli toulavé boty a chystali se, že utečou z domova. Hoši ze třídy o tom věděli. Kupodivu oba chlapci nepatřili k obdivovatelům Rudy Lorence. A při jednom rozhovoru o přestávce Petr šlápl, jak se říká, do vosího hnízda. Před chlapci řekl, že by Ruda takového činu nebyl schopen, že by se bál pustit máminy sukně. Tehdy jej před výpraskem Lorence dohromady s jeho přísluhovači zachránil školní

⁸⁷ FOGLAR, Jaroslav. *Boj o první místo*. Praha : Atos, 1990. s. 11.

zvonek, který ohlásil konec přestávky. Všem ale bylo jasné, že si to Ruda nenechá líbit a přijde odplata. Při bitce Petr dopadl špatně. Sice nebyl slabší, ale pozice, do které se dostal při dusivém chvatu Lorence, ho odzbrojila a nemohl se bránit. Pocit takovéto porážky byl pro Petra zahanbující.

Různorodost sociálního prostředí, ze kterého hoši pocházeli, se podepsala i na postavení ve třídě. U okna v rohu seděli slabí, hubení a bledí hoši dělníků z tovární čtvrti. Naproti nim seděli v lavicích tzv. „zabíječi“ – synáčci zaměstnanců městských jatek. Byli dobře živeni, proto byli silní, někteří až tlustí a neohrabaní. Svou sílu uplatňovali na slabších spolužácích. Takovým případem byl i Věnceslav Lanc, který pocházel z opravdu chudých rodinných poměrů a tato situace jej nutila k drobným krádežím jídla od spolužáků. Byl to právě Ruda, který Lancovi nabídl, že mu zaplatí, když jej bude moci udeřit. Za korunu se pak Lanc nechal často fackovat. A potom jen za jednu housku od každého, kdo mu dá ránu.

Jednou jeden z hochů zvolal, že Petr si ještě u Lance „nezaplatil“. Všichni se šli podívat, jak Petr Věnceslavovi uštedří ránu za housku. I Ruda čekal. Petr to však nedokázal. Lanc mu přece nic neudělal, neublížil a je slabší. Bití za housku se mu přičilo. Lanc však housku od Petra „jen tak“ nepřijal. Petr byl naštvaný sám na sebe, že chvíli chtěl tuto špatnost vykonat, jen aby se zalíbil Rudovi. Opět si uvědomil, že se nechoval správně. Ruda škodil i jinde. Posmíval se jiným, trápil slabší hochy, klidně roztrhal spolužákovi novou knihu. Hřešil na to, jak k němu hoši vzhlíží, a věděl, že nebudou protestovat. O žádné z těchto špatností ve třídě, neměli učitelé ani tušení.

Petr měl dobrý nápad, když chtěl Věnceslavovi k jeho narozeninám nějak nenápadně darovat bochník chleba se salámem, aby nepoznal, od koho jídlo je. Bohužel již to nemohl splnit. Věnceslav onemocněl a přestal chodit do školy.

Volné místo po Věnceslavovi bylo brzy obsazeno novým spolužákem. Jmenoval se Jiří Cyrin. Zpočátku o něm nikdo nic nevěděl, moc se neprojevoval, nezapojoval do rozhovorů. Při tělocviku se hoši a učitel tělocviku dověděli, že byl Cyrin skautem. Měl krásně opálené tělo a hezky cvičil. Stal se tak soupeřem Rudovi. Bohužel po čase, kdy Cyrin neměl

někoho, kdo by jej táhl, klesl ke stejnému chování jako jiní hoši. Byl divoký a drzý. Možná si uvědomil své špatnosti ve chvíli, kdy zapíral do očí učiteli, že nepočmáral a nepoškrábal školní zeď na chodbě. Po usvědčení a přiznání se Jiří Cyrin opět stáhl do sebe a přestat být hrubým. Petr, který Cyrina zprvu pokládal za možný vzor, z něj byl zklamán a již nestál o jeho přátelství.

Při hokejovém turnaji, kdy Petr i Ruda hráli za jedno družstvo, Ruda surově dvakrát udeřil Petra. Vadila mu porážka a dával vinu Petrovi. Petr sice zuřil a cítil se zahanben před všemi hochy a diváky, ale ovládnul se a nenechal se vyprovokovat. Učitel pak Rudu pokořil výrokem, že ač je možná lepší hráč než Petr, ten je rozhodně větší gentleman. Ruda se musel přede všemi Petrovi omluvit. Jeho slova však upřímná nebyla a celá třída již ono napětí mezi Rudou a Petrem vnímala.

Petr se chtěl stát lepším a dokonalejším po všech stránkách. Přál si, aby hoši ze třídy prohlédli a poznali, kdo stojí opravdu za upřímné kamarádství. Nelíbilo se mu křivé a surové chování hochů, ani jejich pomluvy o druhých. I když hoši nebyli lepší, všimli si, že Petr jiný je, že jeho chování je lepší než jejich. A Petr si uvědomoval, že se chová mužněji než Ruda, a to ho těšilo. Petrovým dalším vzorem se stala filmová postava kovboje jménem Velký Jerry. Byl statečný, dobrý, slušný, byl vzorem poctivého muže. Snažil se dostat tomu, co slíbil.

Věnceslav Lanc se do školní lavice nevrátil už nikdy. Zemřel. Třídní učitel si myslel, že hoši byli Lancovi kamarádem. Ti se však museli poprat se svým svědomím, jak se k němu chovali. Učitel se dověděl krátce po pohřbu pravdu, a to i s tím, že jediný Petr na obchod s houskou a „fackovacím panákem“ nepřistoupil a housku dal Lancovi i bez toho, aby jej udeřil. Podle slov třídního byl jediný, kdo si nepošpinil touto hanebností svoji chlapeckou čest. Učitel jej před celou třídou označil za šlechetného a vzor pro ostatní chlapce. U chlapců dostal obdiv také za to, že neudal učiteli, kdo přišel s nápadem fackovacího panáka.

S přicházejícím jarem Petr více a více cítil touhu po něčem novém, lepším, hezčím. Nálada byla veselejší a Petr cítil to jarní napětí a vzrušení z něčeho, co

neuměl popsat. A ta chvíle přišla s výzvou o závod *Napříč městem*. Petr se do závodu přihlásil a pilně se připravoval. Mezi závodníky byl samozřejmě i Ruda, který měl z Petrova vítězství takový strach, že se snížil k podvodu se zavázaným kolenem, aby v případě prohry mohl svůj neúspěch svést na zraněné koleno. Ještě před startem jej ale spolužák Tužanský odhalil, šátek ze zdravého kolene mu strhl a Ruda si tak opět připsal další vroubek ve svých špatnostech a o něco více se zase zprotivil dalším chlapcům. Závod napříč městem Petr vyhrál. Byl šťastný, těšil ho zájem o jeho osobu, ale nezpychl a snažil se chovat přirozeně a lhostejně.

Díky malé náhodě, kdy zapomněl doma svačinu a šel si ji koupit ke školníkovi do suterénu, všiml si Petr plakátu, který vyzýval hochy ke vstupu mezi skauty. Petra tato výzva a příslib všeho, co by ve skautu mohl prožít, nadchla. Otec byl nejprve sice proti tomu, aby se Petr stal skautem, nakonec však svolil, a tak rozradostněný Petr mohl jít na schůzku skautů.

Přivítali jej všichni s nadšením, přátelským chováním. Veškeré chování chlapců v oddíle bylo úplně jiné, než na jaké byl Petr zvyklý ze třídy. Byl přidělen do družiny Vlků, kterou vedl Viktor. Viktor Petrovi učaroval. Choval se tak, jak Petr očekával od pravého přítele. Pomohl mu v začátcích ve skautu, poradil, co si vše koupit potřebného pro výpravy, vysvětlil mu vše kolem bodování, historii jejich oddílu a při společných setkáních jen Petra a Viktora, mu při procházkách vyprávěl různé zajímavé zážitky a příhody z oddílu. Otec dokonce Petrovi polovinu ceny za potřeby zaplatil. Petr byl náležitě pyšný na svůj skautský kroj a hleděl si ho.

Každou neděli chodili chlapci s oddílem na výpravu do přírody, kde stavěli stany, hráli hry, plnili zkoušky. Pro Petra bylo vše nové a tak krásné. Když hráli v klubovně hru na všímavost a postřeh, nestalo se, že by některý z hochů chtěl podvádět. Ani při dodržování bodování za docházku družin, která se odevzdávala oddílovému vedoucímu Salimu.

Petr vnímal jaro všemi smysly a když se na jedné z výprav radostně rozběhl po zelené louce a zazpíval svou *píseň jara*, která neměla slova a byla jen ze

dvou tónů, někteří chlapci na něj překvapeně hleděli, ale Sali řekl: „*On pochopil jaro...*“

Petr našel, co hledal. Přátele a radost ze života. Už si moc nevšímal dění ve třídě. Tam se nic k lepšímu nezměnilo. Ani Ruda. Ten dále trápil slabší hochy a nechal se obsluhovat nohsledy. Jeden ze slabších spolužáků byl synem úředníka městských jatek. Hoši na něj svalovali rozházené papíry po zemi, které sami schválně rozházeli, aby je pak po příkazu učitele musel právě Oldřich Tobiáš posbírat. Ten si však tuto práci u kluků zpětně vykupoval konzervami, které mohl díky zaměstnání svého otce nosit do školy.

Ve třídě měli hoši ustanovené některé funkce. Např. knihovník, který měl na starosti zapisování a dohled nad zapůjčenými knihami ze školní knihovničky. Po incidentu s Cyrinem popsanou zdí platil zákaz chození po chodbách o malých přestávkách. A během nich jeden z hochů dohlížel na klid ve třídě. Třídní učitel, který neznal poměry ve třídě, ustanovil tímto dozorcem Rudu Lorence, což byla chyba. Opět svého postavení zneužíval! Zapisoval na tabuli chlapce bez vážnějšího prohrěšku nekázně. Ti ho pak prosili, aby byli smazáni. Ti, jež na tabuli zůstali, museli pak psát dlouhé tresty. Jednoho dne, takto bezdůvodně a neoprávněně zapsal Ruda na tabuli i Petra. Na tabuli bylo ještě mnoho dalších, které by za různého škemrání posléze Ruda smazal. Během hádky, kdy se Petr oprávněně zlobil a chtěl, ať jej smaže, nestihl Ruda smazat ani ostatní hochy. Zazvonilo a třídní učitel dlouhý seznam viděl. Nastalo vzbouření celé třídy a většina hochů se zastala Petra, že byl zapsán nespravedlivě. Někdo z hochů veřejně řekl, že Ruda Lorenc má na Petra zlost. Učiteli došlo, jak se asi věci mezi hochy mají.

Promluvil k hochům na téma důvěry mezi třídním učitelem a jeho třídou. Vzpomínal, že dříve byli chlapci ke svému třídnímu otevření, nevyhýbali se mu, mluvili s ním, znal jejich povahy. Nyní se mu však chlapci vzdalují a on je nemá šanci poznat blíže. Navrhl ustanovit třídní výbor, který bude spravovat zájmy třídy a informovat o nich právě třídního učitele. Hoši souhlasili. Starosta třídy měl být zvolen hlasováním na papírcích. Při sečítání hlasů, byl vyzván Ruda, aby četl a Petr na tabuli zapisoval výsledky. A tehdy

Ruda Lorenc učinil poslední tečku ve svých nepravostech. Z obav, aby post starosty třídy nevyhrál Petr, nahlásil lživě některá jména z lístečků. Po jejich přečtení byl vítězem právě Ruda. Jeho čin byl však záhy odhalen, neboť zaměnil za své jméno i dva chlapce, kteří by dostali jen jeden hlas, takže nebyli na tabuli vůbec napsáni. Rozhořčení třídního bylo velké. Po novém sečtení bylo jasné, že vítězem a žádaným starostou třídy je Petr. Ruda byl ve sborovně u třídního na rozhovoru. Co mu učitel řekl, to nikdo nevěděl, tehdy však viděli poprvé přicházet Rudu, který plakal!

Petr se jako starosta třídy osvědčil znamenitě. K sobě si měl vybrat ještě dva spolupracovníky. Takticky vybral jednoho ze „zabíječů“, aby je dokázal krotit. Druhým byl kamarád Rudy, proti kterému ale celá třída nic neměla a nenamítala. Petr díky rozmluvě s třídním poukázal na problémy, které trápily třídu, jako např. nerovnoměrně rozložený rozvrh.

Školní rok se chýlil ke konci. Petr za krásné červnové noci složil na svou čest svůj skautský slib. Stal se myšlením, slovy i skutky navždy skautem. Jeho vítězství v boji o první místo stvrdili jeho spolužáci, když ve slohové práci na téma popisu někoho ze spolužáků, popisovala většina právě Petra, a to upřímnou chválou a obdivem k jeho osobnosti.

Někteří i v dospělosti zůstanou špatnými nebo obyčejnými muži. Petr však již zůstane spravedlivý, poctivý a přímý. Stal se Mužem!⁸⁸

5.2 Pedagogické a výchovné podněty knihy

Předešlá kapitola by za jistých okolností mohla být napsána stručněji, ale abychom nyní mohly důležité momenty děje lépe popsat a rozpracovat, bylo nutné zachytit dějově všechny důležité momenty a situace, kterými měl J. Foglar v úmyslu mládež nejen pobavit, ale hlavně nenásilně a emotivně vychovávat, motivovat, nabádat k zamyšlení nad svým životem a i jinými důležitými otázkami. Právě při bližším prozkoumání důležitých dějových částí

⁸⁸ FOGLAR, J. *Boj o první místo*. Praha : Atos, 1990.

zjistíme, že každá tato podstatná pasáž je významově jiná a poukazuje na problematiku, která se vyskytuje téměř v každém kolektivu dětí, u každé osobnosti, zvláště pak v tomto vývojovém období dospívání. V následující části této kapitoly se proto pokusíme tyto výchovné nástrahy objasnit a přiblížit.

Utonutí chlapce – Při popisu této smutné události zamýšlel jistě J. Foglar citlivě a nenásilně podnítit každého čtenáře k zamyšlení se nad neuvážlivými, nebezpečnými sporty a přeceňováním svých sil. Většina čtenářů netuší, že tyto příhody, které jsou ve foglarovkách popisovány, J. Foglar buď sám prožil nebo se staly v jeho blízkém okolí. V jeho knihách jsou však i tyto smutné příhody popsány tak, že se mladý čtenář domnívá, že jsou smyšlené, a tak mu nepřipadají vůbec moralistické či edukativně míněné. Přijímá je s jistou čtenářskou nostalgií. Citlivý Foglar však dobře věděl, co znamená v tomto věku ztráta blízkého přítele kamaráda. Co se odehrává v citlivé duši chlapce. Motiv smrti je dozajista velice ošidným tématem v literatuře pro mládež. Foglar byl mistrem v tom, jak tuto vážnou realitu života do svých knih zakomponovat.

„Vždyť jsem ho ještě včera odpoledne viděl na plovárně.“ (řekl Petr) „Tam se to právě stalo,“ tvrdil Lexa. „V půl páté. Podplavával celou plovárnu. Říkal tomu, že jde do sklepa. Lidé se na něho dívali a tleskali mu, když potom vyplul na druhé straně plovárny. Třikrát ji podplaval – a počtvrté tam zůstal! Našli ho až večer, když už byla tma. Chytil se nohou do trámů a mezi nimi uvízl.“ Petrovi se až zamotala hlava. Živě viděl Rokose před sebou a slyšel i jeho slova, která k němu včera, těsně před svou smrtí, promluvil. Vítal ho z prázdnin. – Petr odešel ve čtyři hodiny – a za půl hodiny byl Rokos mrtev...!⁸⁹

Popis Petrových vnitřních pocitů – tyto pocity zná a v tomto citlivém věku zažil dozajista každý. Problém bývá v tom, že v době dospívání (pubertě) se děti ostýchají o svých pocitech, obavách, touhách, strachu hovořit otevřeně. Často si připadají divní, polemizují sami se sebou, zda jsou jejich pocity

⁸⁹ FOGLAR, Jaroslav. *Boj o první místo*. Praha : Atos, 1990. s. 10.

normální, nebo je prožívají jen oni. Zde je na místě právě ona důvěra mezi rodičem a dítětem, vychovatelem a dítětem, přítelem, kamarádem a dítětem, v našem případě můžeme říci, že i mezi knihou (spisovatelem) a dítětem. O tom, že J. Foglar uměl svými knihami jakoby naslouchat dětské duši, není pochyb. Jeho řádky v knize přímo vyzývají k důvěře, otevřenosti, svěřeni. A o to určitě J. Foglar usiloval – aby děti začaly více důvěřovat dospělým i sami sobě.

Tělesná krása Rudy Lorence a záporné povahové vlastnosti Rudy – zde je uveden jasný příklad i důkaz toho, že krása a dovednost po tělesné stránce člověka není to hlavní a neznamena vše. Člověk ctí v sobě vyšší hodnoty, po kterých touží, které hledá u jiných a kterých by se měl proto snažit dosahovat i sám. Bohužel, v tomto věku často někteří pubescenti pokládají za prvotně důležité právě to, jak vypadají. Povahové a charakterové vlastnosti osobnosti často opomíjejí. Petr svými rozporuplnými pocity k Rudovi ukazuje a podmíněně přivádí čtenáře k zamyšlení nad důležitostí povahových vlastností osobnosti a vnitřní krásou člověka. Jakoby jednoduše říkal: „ Fyzická krása není vše!“

„Někdy o samotě a v klidu, když Petr přemýšlel o sobě (a Ruda Lorenc s celou třídou byli vždy zamícháni do těchto myšlenek), připadal si sám sobě velmi směšný a ubohý. Co on – Petr – vlastně dovede? Nic! Nic! Zhola nic! Jak by se mohl měřit s Rudou! Prohlížel v zrcadle svůj obličej. Zdál se mu zcela bezvýrazný, všední – divil se, že s ním hoši vůbec ještě mluví. Oč hezčí jsou Rudovy žluté vlasy než jeho černé jako uhel, rozházené a nepoddajné. Oč příjemnější jsou Rudovy modré oči než oči Petrovy, zase tak černé jako vlasy!“⁹⁰

Koníčky a zájmy – někdy člověk přemýšlí, čemu se má ve volném čase věnovat, nebo neví, zda nebude se svým neobvyklým koníčkem vypadat směšně či divně. V příběhu je nenápadný návod na jakýsi volný výběr zájmové činnosti. Není důležité, jakým koníčkům se člověk věnuje ve svém volném čase, ale nejdůležitější je osobní prožitek, radost z onoho koníčku, z

⁹⁰ FOGLAR, Jaroslav. *Boj o první místo*. Praha : Atos, 1990. s. 14.

aktivitu, kterou člověk provádí. A v dnešní postmoderní době je volnočasových aktivit a zájmových činností, sběratelských možností nepřeborné množství.

Zájem Petra o oblek a další své oblečení – pro tento věk začíná být typické nejen pro dívky, že se zajímají o svůj zevnějšek. Mladším školákům je téměř jedno, co jim rodiče dají za oblečení. Puberta už ale znamená pro každého jisté odlišení, originalitu. Podle oblečení se dá odvodit i charakter a povaha dané osoby. V dnešní stylově uvolněné době má člověk pocit, že se někdo ani nepodíval do zrcadla, když se oblékl. J. Foglar se snažil poukázat na určitou universální etickou slušnost a vkusnost v odívání.

Útěky z domova – tato problematika se zdá sice mnohým dětem směšná, ale pravdou je, že snad každé dítě s touto myšlenkou v sobě bojovalo, ať již v mladším školním věku nebo později. Ať z důvodu strachu před rodiči, když dítě dostalo pětku z diktátu, nebo pro vážnější názorové rozepře mezi rodičem a potomkem. Znáám případ z blízkého okolí, kdy asi sedmiletá dívenka ze strachu, protože dostala pětku, vzala v zimě sáňky, batůžek, velkého plyšového medvěda a odešla z domova. Naštěstí byl právě ten medvěd tím, kdo upozornil kolem jedoucí dospělé, že něco není v pořádku a děvčátko v pořádku závčas dovezli domů. Statistické údaje mohou jasně říci, kolik policie hledá denně nahlášených „ztracených“ dětí. Foglar zde ukazuje, že takový čin není jen k pousmání, ani problém, nad kterým se má jen mávnout rukou. Tím spíše v dnešní době.

„Oběma hochům se doma slušně dařilo a skoro nikdo z chlapců nedovedl dosti dobře pochopit, proč chtějí utíkat z domova. – Byla to touha po dobrodružství, která je k tomu činu nutná. Sojka byl vůbec zvláštní roztoulaný patron. Z domu utekl již několikrát, ale pokaždé se vrátil domů dobrovolně a jen jednou v doprovodu strážníka. Kdysi ze vzdoru k rodičům, aby jim způsobil strach, rozřezal si kůži na zápěstích, ale nikoli v místech, kde jsou tepny.“⁹¹

Role „Zabíječů“ – sociální role, status a prostředí, ze kterého děti pocházely, bylo v tehdejší době i dnes velice různorodé. Polarita chudých a bohatých,

⁹¹ FOGLAR, Jaroslav. *Boj o první místo*. Praha : Atos, 1990. s. 19.

chytrých, nadaných a méně inteligentních, se speciálními vzdělávacími potřebami bývá častým jevem školních dětských kolektivů. Bohužel, ani dnešní moderní doba tento sociální jev nevymazala. Právě naopak. Opět je zřetelnější. J. Foglar měl snad v úmyslu poukázat, jak je důležité nebát se ozvat, pokud čtenář ví o nějakých nepravostech. Ať se jedná o podezření ze šikany, nebo povšimnutí si něčeho neobvyklého na spolužákovi, co by mohlo signalizovat problémy doma –

např. domácí násilí, sexuální zneužívání, špatná péče o dítě ze strany rodičů... To samé platí i osoby z pedagogického sboru. Ne každý pedagog je dobrý člověk. Naopak je v příběhu také důkaz toho, že „s poctivostí nejdál dojdeš“. I když se to tak pro mnohé dospívající nejeví. Je zde také důležité zdůraznění pozitivní sankce, která má být i motivem k lepšímu chování a jednání i výkonům.

„V koutě u okna, v zadních lavicích, seděli slabí bledí hoši dělníků z tovární čtvrti. Jejich otcové byli špatně placeni a na jejich synech to bylo znát. Hoši měli zkažené plíce z nezdravých, vlhkých bytů, stále zamořených chemickým zápachem...“ „Na druhé straně třídy, také vzadu, opanovali lavice „zabíječi“. Byli to chlapi zaměstnanců městských jatek. Proti hochům z tovární čtvrti byli pravými obry. Povolání jejich otců dovolovalo, aby byli dobře živeni. Byli úžasně silní, někteří z nich až tlustí a neforemní. Název „zabíječi“ byl jim dán nejen proto, že jejich otcové zabíjeli na jatkách dobytek, ale že oni, synové, tloukli slabé hochy a byli jejich postrachem.“⁹²

Vnitřní boj Petra, zda má udeřit Věceslava, jen aby se neznemožnil – může se zdát, že tato situace snad ani není možná, ale lze ji krátce a výstižně pojmenovat výrazem šikana. Pro tohle věkovém období je typické sdružování dětí do skupin, part. Ve chvíli, kdy některý jedinec určitým způsobem vybočuje, může nastat situace, že bude z kolektivu vyřazen, v horším případě šikanován, a to jak psychicky, tak fyzicky. J. Foglar zde předvedl, jak není lehké ustát vyvíjený tlak většiny na jedince. Odolnost vůči takovému tlaku z veliké části ovlivňují jak osobnostní rysy jedince, tak jeho psychosociální

⁹² FOGLAR, Jaroslav. *Boj o první místo*. Praha : Atos, 1990. s. 29-30.

vyspělost, zralost. „*Hrůza a stud objaly náhle Petra Solnara. Nemůže přece udeřit nikoho, kdo mu neublížil a kdo je slabší! I když mu za to zaplatí. Zděsil se toho objevu. Lepší část jeho povahy se v něm začala prudce ozývat... Jeho předchozí váhání bylo posledním špatným činem, kterého se kdy Petr Solnar dopustil. Zrudl ještě více, zoufale zamával rukama a pak zuřivě vyřkl: „Nemůžu to udělat –“.*⁹³

Petrův soucit a plán obdarovat Věnceslava jídlem – ne každé dítě má to štěstí, že mu rodiče mohou poskytnout, co si dítě přeje. Někdy není rodič schopen zajistit ani tu nezákladnější péči. V Petrově věku by již měly být děti natolik sociálně zralé, aby se u nich projevila určitá empatie, solidarita a schopnost posouzení, co je a není správné.

Nový spolužák Cyrin – Petr si Jiřího Cyrina idealizuje, a to na základě etiketizace (nálepkování) ve chvíli, kdy se dovídá, že Jiří býval skautem. Mezi řádky můžeme vyčíst, že hodnotit každého podle prvního dojmu či nálepkování asi není to pravé. Stejně tak není dobré odsoudit člověka, přítele, který pochybil, ale svou vinu si uvědomil a snažil se polepšit. Jiří udělal spoustu chyb, ale z textu je zřejmé, že nakonec svých činů litoval, probudilo se v něm opět svědomí skauta.

Hokejový zápas – pravidla pro fair-play mají platit všude. Vychovatel v tomto případě kontroluje dodržování těchto pravidel. I zde se uplatní jak motivace, pozitivní sankce (odměna, pochvala, ocenění), ale na místě je i negativní sankce. S těmito pravidly můžeme spojit týmovou vzájemnou spolupráci nebo nutnost pocitu vítězství a úspěchu u každého člena skupiny.

Petrova touha být lepší po všech stránkách – J. Foglar s nadhledem a přirozeně upozorňuje na další vývojovou změnu u dětí v období dospívání. Smysl pro spravedlnost, touha po formování své osobnosti, zapojení se do řešení problémů ve světě dospělých. J. Foglar dodával svými příběhy určitý náboj, naději, motivoval a nejmenovitě vyzíval každého k formování své osobnosti, k lepším hodnotám. A to platí pro všechny, všichni mají potenciál být lepší a něčeho dosáhnout.

⁹³ FOGLAR, Jaroslav. *Boj o první místo*. Praha : Atos, 1990. s. 31-32.

Úmrtí spolužáka Věceslava – Na tento problém můžeme nahlížet z pohledu výchovně pedagogického, kdy chyběla určitá prevence šikanování. V tomto případě však hrály největší roli nepodchycené sociálně ekonomické problémy v rodině Věceslava. Těžko se o něj zajímaly úřady sociální péče. Tento případ může vyznívat jako ukázka dřívější nedostatečnosti sociálního systému státu. Bohužel, právě v posledních několika měsících v médiích jsou zveřejňovány natolik hrůzné případy domácího týrání dětí, kdy selhala jak sociální ochrana, tak pedagogická práce. Tuto pasáž tedy můžeme brát jako upozornění, že tento problém je stále aktuální a zřejmě bude v každé společnosti.

„Nezapomeňte na něho,“ pravil pak třídní, „zachovejte mu vždy svoji vzpomínku. Myslím, že byl vaším dobrým kamarádem a že nikdy nikomu neublížil.“ A mluvil pak ještě o posledních Lancových chvílích. Hoši mlčeli jako zařezaní. Byli zdrceni a zahanbeni. Každé slovo třídního i ředitele, narážející na kamarádství, bylo úderem kladiva do jejich svědomí... Pěkné kamarádství, když mu dali najíst, až se nechal zpolíčkovat!”⁹⁴

Popis atmosféry jara – V popisu pocitů, vyjádření krás přírody, atmosféry byl J. Foglar mistr. Dokázal čtenáře do atmosféry děje a místa přímo vtáhnout. Při čtení foglarovek čtenář ani nepotřebuje ilustrace, neboť J. Foglar u čtenáře dokonale uměl probudit fantazii a vyvolat v ní nezapomenutelné představy míst, postav, situací. Mnohdy můžeme číst literaturu, která sice popisuje krásy přírody, počasí, má být emotivně zbarvená, přesto je z ní čtenář znuděný a čeká na dějově více zajímavou část knihy. Ve foglarovkách čtenář s nadšením čte jak samotný děj, tak tyto krásné popisující ilustrace. Dokladem právě toho mistrovství je např. výše zmiňovaný text: *„Pojď se mnou tam, kde nebe je modré...“*

„Tam někde daleko zpívalo jaro. A Petr cítil to jaro i v sobě. A slyšel jeho píseň. A rozuměl jí...skládala se jen ze dvou tónů, takových nezvyklých a chvějících se něčím tajemným a neznámým a majících v sobě předtuchu mnoha věcí, ale byla to píseň mohutná a vše strhující. Sám nevěděl, jak k té

⁹⁴ FOGLAR, Jaroslav. *Boj o první místo*. Praha : Atos, 1990. s. 48.

písni jara přišel, ale byla tu, zněla mu v uších, v srdci a v celé hlavě, i když se nikdy nepokusil zahvízdat její podivné dva tóny nahlas.“⁹⁵

Vítězství Petra v závodu – Každý čtenář se vždy ztotožňuje s hlavním hrdinou příběhu, což je samozřejmé. Proto při čtení i čtenář jakoby sugestivně zažívá pocit vítězství. Je zde však krásně popsáno, že se tak nestalo samozřejmostí. Petr se důkladně na závod připravoval. A to sám. Je tu tedy znázorněn popis určité osobní sebevýchovy, disciplíny, odhodlání, síla motivace.

*„Nikdy v životě tak rychle neběžel! Cítil, že by teď rozjíždějícímu se Jižnímu rychlíku stačil mnohem větší kus než obvykle... Najednou běží sám. A tam je cíl! Jak dlouho může běh ještě trvat? Několik vteřin. To přece vydrží! V myslí se obírá sám sebou, jako by byl druhou osobou. A do svých nohou vkládá poslední zbytek sil. A najednou ho něco měkce řízlo do prsou, jen tak docela lehce – jako papír. To vběhl Petr do cílové pásy! A první... A sám!”*⁹⁶

Vstup Petra do skautského oddílu – Petr měl své touhy a přání, které mu mohli pomoci naplnit právě vstup do skautského oddílu. Kdyby jeho přání byli jiné, snažil by se je realizovat jiným způsobem, např. v kroužku dobrovolných hasičů nebo kroužku šachystů. Důležité je zaměřit se na cíl a promyslet, čeho chci dosáhnout. Tak jako Petr věděl, že mu kamarádi, prožitá dobrodružství ani vypracované tělo do klína samy nepadnou.

*„Dokážete, jak jste dovední, odvážní a vytrvalí skládáním různých napínavých zkoušek. Získáte odznaky za své vědomosti a budete nosit pěkný stejnokroj. O prázdninách pojedete do lesů, k vodě...Budete sami vařit a žít životem zálesáků, o jakém jste dosud jenom četli. Uvidíte les při západu slunce i v ranních červáncích a v záplavě měsíčního světla. Budete hrát hry, jaké jste ještě nehráli... Tohle vše že by Petr mohl prožít? Hlava se mu až zatočila. A dokonce jestli chce? Jak by nechtěl!”*⁹⁷

Funkce ve třídě – Asi každý pamatuje ze svých školních let třídní samosprávu. Služba na tabuli, nástěnkáři, předseda třídy, květinář apod. Sice

⁹⁵ FOGLEAR, Jaroslav. *Boj o první místo*. Praha : Atos, 1990. s. 53.

⁹⁶ FOGLEAR, Jaroslav. *Boj o první místo*. Praha : Atos, 1990. s. 61.

⁹⁷ Tamtéž., s. 64-65.

se tyto funkce zdají žákům zbytečné, ale kdyby nebyly, byl by třídní systém v určitém chaosu. Tyto funkce také žáky stmelují do určité specifické skupiny, jsou jistou přípravou pro budoucí zaměstnání a odpovědnost za nějakou práci. Kdyby květiny čekaly na to, až je někdo zalije, buď by uschly, nebo uhnily na přílišné zalévání od několika lidí. A je na vychovateli, aby citlivě, rovnoměrně a správně zapojil všechny členy skupiny

Vztah učitele se žáky – Předešlé umění práce s kolektivem závisí právě na znalosti a vztahu vychovatele se svými svěřenci. Vychovatel musí umět naslouchat, být otevřený, upřímný, empatický, zároveň musí mít u dětí jistou autoritu. V Petrově třídě se komunikace s třídním učitelem ukázala jako velmi přínosná a účinná. Bohužel, k tomuto napravení došlo až po několika vážnějších problémech ve třídě, které již dávno měly pedagoga upozornit na nutnost zásahu z jeho strany a větší aktivitu z jeho strany. Proto toto vyústění příběhu může být varovným příkladem pro všechny, jež jsou vedoucími v nějakém kolektivu. Mohlo by se to obrazně použít i v případě zaměstnanců a vedoucího pracovníka, popř. zaměstnavatele.

„Petrův třídní požíval u své třídy opravdové úcty. Byl spravedlivě přísný, ale – v mluvě chlapců řečeno – „nebyl pes“. Mezi některými profesory a třídou panovalo zjevné nepřátelství. Trest stíhal trest a odpovědi na to byly urážlivé klukoviny, které hned zase byly příležitostí k trestům dalším... Ale tohle vše u Petrova třídního nebylo. Ani on sice nebyl zrovna oblíben, ale ani největší vtipálkové třídy nenalezli na něm nic, co by jim bylo vodítkem pro nějaké zesměšnění.“⁹⁸

Vize budoucnosti – Ano, nikdo nezůstane stát, ani vývoj chlapců se nezastaví a jednou z nich budou dospělí lidé, kteří budou plně zodpovědní za své činy a chování, ale i za chování těch, na které budou mít svou osobností vliv. Nedá se tedy říci, že tento boj o první místo končí, spíše je to nekonečná štafeta spolupráce nás všech v naší společnosti a záleží na nás, jak zvládne každý svůj úsek štafety zaběhnout. A pokud nám cestou kolík spadne, nezoufat, ale sebrat jej a pokračovat dál na další metu, kde čeká někdo další na předání. A kdyby

⁹⁸ FOGLAR, Jaroslav. *Boj o první místo*. Praha : Atos, 1990. s. 95.

někdo z přihlížejících viděl závodníka upadnout, nebát se mu pomoci se zvednout a podat mu opět pevně kolík do rukou. Někdy je právě samotná účast vítězstvím.

„Z některých hochů se stanou slavní a užiteční muži, jiní svůj život prožijí bezúspěšně a prázdně. Stanou se průměrnými, nezvýznamnými lidmi... A Petr? Jeho život bude jedinou řadou krásných a užitečných činů, ale bude i bohatý na leckterou bolest, ktero mu způsobí každá špatnost jiných lidí. Zřídka bude pochopen jeho plamenný smysl pro spravedlnost, čest a přímou.“⁹⁹

5.3 Využití knihy jako výchovného prostředku

Rozborem knihy J. Foglara *Boj o první místo* jsme se pokusili odpovědět na otázku, zda je možné jeho knih využít jako výchovného prostředku. Otázkou také bylo, zda mohou být tyto případné výchovné prostředky využitelné a aktuální i pro dnešní dobu.

I přesto, že byla vybrána k prozkoumání pouze jedna kniha jako jakýsi výzkumný vzorek z rozsáhlé škály Foglarových knih, domníváme se, že kniha obsahuje dostatečně podnětné a různorodé prvky pro potvrzení toho, že knihy J. Foglara jako výchovný prostředek mohou sloužit velice dobře, a to i v dnešní postmoderní době, kdy čtení knih bývá velmi opomíjeno.

Na základě výše uvedené interpretace můžeme vydedukovat tyto následující závěry.

Foglarovy knihy poskytují možnost využití jako výchovného prostředku pro různý okruh zájemců, kteří výchovně působí na mládež. Inspiraci i příklady, jak si počínat nebo čeho se vyvarovat zde mohou nalézt například učitelé, a zejména třídní učitelé. Také však vychovatelé, zprostředkovatelé různých volnočasových aktivit, rádcové skautských družin, zkrátka všichni

⁹⁹ FOGLAR, Jaroslav. *Boj o první místo*. Praha : Atos, 1990. s. 105-106.

ti, kteří připravují program pro mládež. Jako užitečné příručky (v přeneseném slova smyslu) mohou knihy pomoci i rodičům, kteří se díky foglarovkám lépe vcítí do vývojových těžkostí jejich dítěte, lépe a citlivěji dokáží pochopit období dospívání se všemi zvláštnostmi, které s sebou nese a které jsou vždy individuální.

Samozřejmě hlavní cílovou skupinou je samotná mládež, která čtením foglarovek nejenže může zažívat příjemné zážitky při čtení, ale také být motivována k činům. Snaží se jej vyprovokovat k touze po poznání, zdokonalování svých schopností, dovedností, charakterových vlastností, nabízí šanci a spoustu návodů i rad, jak tyto sebevýchovné snahy realizovat. Kniha také čtenáři jasně ukazuje, že není souhrnem jen idealizovaných a kladných postav, morálně a tělesně bezchybných. Nabízí dětem příběhy a motivy z reálného světa jejich vrstevníků, které mohou prožít i oni. Každý příběh je pro ně nějak uchopitelný, mohou jej vztáhnout ke své vlastní osobě. V příbězích nevystupují fantazijní či dokonce nadpřirozené postavy, jak je v dnešním knižním i filmovém světě módní. Různé čarodějnice, kouzelníci, moderní mořské panny, které žijí jako teenageři s nadpřirozenými vlastnostmi... Zlo, které v příbězích figuruje, nikdy není v podobě střelných zbraní, vždy se jedná o špatné lidské vlastnosti a z nich plynoucí chování, které je však spravedlivě potrestáno.

Druhý aspekt využití foglarovek jako výchovného prostředku lze spatřovat v mnohostranném využití samotného obsahu knih ve spojení se všemi možnými metodami, které se používají ve výchovných, vzdělávacích nebo jen volnočasových aktivitách. Zde záleží hodně na zkušenostech, citu a schopnostech daného vychovatele, který chce z určité knihy, příběhu čerpat. Důležité je, aby správně pochopil tu oblast, kterou chce použít a dokázal ji pak zpracovat do takové výchovné metody, která svým provedením bude efektivní. I mnohé některé situace z knihy *Boj o První místo* se dají využít k diskusi, situačním hrám, hraní rolí. Také mohou nabídnout k vytvoření různých skupinových projektů, k výtvarným projevům, poslouží jako

dějové podkreslení dlouhodobých her. Zde opravdu záleží na obrazutvornosti a kreativnosti vychovatele, co vše dokáže z foglarovek využít pro svou práci.

Závěr

Dílo i život Jaroslav Foglara byl popsán v mnoha biografických i kritických publikacích. Některé byly pojaty obecně, jiné celkem podrobně a odborně, a to i po stylistické stránce zpracování. Při studiu materiálů týkajících se osobnosti Jaroslava Foglara mne existence takového počtu knih o jeho osobě velice překvapila. Kupodivu byla dostupnější než literatura věnovaná skautingu. K námětu tématu pro tuto práci mě přiměla právě ona zmiňovaná kritika díla Jaroslav Foglara, podle které jsou jeho knihy naivní, dětinské, příliš optimistické... Jelikož mnoho kritiků nepsalo své názory s klidným svědomím, zajímalo mne, jak na jeho knihy budu nahlížet s odstupem věku já sama, jako jeho velký příznivce, na kterého měly jeho knihy zásadní vliv v životě, hlavně pak v období dospívání. Svůj pohled jsem zároveň pojala jako pohled vychovatele a za hlavní cíl této bakalářské práce jsem si vytkla zjistit, zda je možné Foglarovy knihy využít i v dnešní době jako výchovný prostředek. V první části této bakalářské práce jsem se snažila rámcově přiblížit a popsat osobnost Jaroslava Foglara a vše, co jej nějakým způsobem spojovalo s výchovným procesem.

V druhé části práce jsem se snažila na jedné z knih J. Foglara nalézt odpověď na otázky, které jsem si vytýčila jako cíl práce. Rozbor knihy *Boj o první místo* splnil mé očekávání v možnosti využití knih J. Foglara jako výchovného prostředku. Kladné zjištění, jak rozsáhlé možnosti skýtá tato kniha pro výchovné využití bylo pro mne potěšující.

Tato práce ukázala jen „špičkou ledovce“ toho, co se dá z foglarovek dále zpracovat a účelně využít v práci s mládeží. Je proto zcela jisté, že analýza dalších knih a materiálů vytvořených J. Foglarem by vedla k vytvoření dalších konkrétních nápadů, jak jeho písemný odkaz využít v podobě výchovného prostředku. Potěšující také bylo objevování shodných názorů různých autorů s mými. Na ty jsem průběžně narážela během studia materiálů. Pro ukázkou zde uvádím slova z knihy Ivo Jiráskova *Fenomén Foglar*, která jsem četla až po napsání předešlé kapitoly... „*Tento apel na*

*čestnost, spravedlnost, přímost a poctivost je pro zážitkového pedagoga zřejmě důležitější než konkrétní nápady her ze skautských schůzek (schované papírky, slepý lov, všímavost), či dokonce možnost staveb z krabiček od zápalek nebo zřetelně deklarovaná preference sportů, kraťoučkových kalhot a opáleného těla. Protože důležité nejsou pouze prostředky, kterými působíme na své svěřence, ale především cíl, k němuž je hodláme vést na nikdy nekončící cestě osobnostního rozvoje.*¹⁰⁰

¹⁰⁰ JIRÁSEK, I. *Fenomén Foglar*. Praha : Prázdninová škola Lipnice, 2007, s. 429.

POUŽITÁ LITERATURA A PRAMENY

BOZDĚCH, Z., BŘICHÁČEK, V., CVRČEK, V. *Skautský oddíl III.* Liberec : Skauting, 1996. ISBN 80-85421-19-4.

BŘICHÁČEK, Václav. *Skautský oddíl I.* Liberec : Skauting, 1992.
ISBN 80-85421-04-6.

ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele.* 1. vyd. Praha : Portál, 2001, 655 s. ISBN 80-7178-463-X.

FOGLAR, Jaroslav. *Hoši od Bobří řeky.* 12. vyd. Praha : Olympia, 1987. 189 s. ISBN 27-044-87.

FOGLAR, Jaroslav. *Historie Svorné sedmy.* 3. vyd. Praha : Atos, 1990. 88 s. ISBN 124-003-90.

FOGLAR, Jaroslav. *Chata v jezerní kotlině.* 4. vyd. Praha : Mladá Fronta, 1969. 176 s. ISBN 23-039-39.

FOGLAR, Jaroslav. *Dobrodružství v zemi nikoho.* 2. vyd. Praha : SNTL, 1990. 208 s. ISBN 80-03-00287-7.

FOGLAR, Jaroslav. *Boj o první místo.* 7. vyd. Praha : Atos, 1990. 112 s. ISBN 80-900085-0-X.

FOGLAR, J., *Život v poklusu* 2. vyd. Praha: Olympia, 1997. 222s. ISBN 80-7033-482-7.

GRECMANOVÁ, Helena., HOLOUŠOVÁ, Drahomíra., URBANOVSKÁ, Eva. *Obecná pedagogika I.* dotisk, Olomouc : Hanex, 2002. 231 s. ISBN 80-85783-20-7.

GRECMANOVÁ, Helena., HOLOUŠOVÁ, Drahomíra., URBANOVSKÁ, Eva. et.al. *Obecná pedagogika II.* 2. vyd. Olomouc : Hanex, 2003. 192 s. ISBN 80-85783-24-X.

HARTL, P. *Stručný psychologický slovník.* 1. vyd. Praha : Portál, 2004. 312 s. ISBN 80-7178-803-1.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník.* 1. vyd. Praha : Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.

HAVLOVÁ, Markéta. *Sbírka skautských předpisů a řádů.* Strategie do roku 2005, Praha : Junák, 2000. ISBN 80-86109-49-6.

HOJER, Jindřich., ČERNÝ, Václav. *Jestřábe, díky.* 1. vyd. Praha : Ostrov, 2000. 235 s. ISBN 80-86289-12-5.

JIRÁSEK, Ivo. *Fenomén Foglar.* 1. vyd. Praha : Prázdninová škola Lipnice, 2007. 477 s. ISBN 978-80-239-9736-1.

JŮVA, Vladimír., sen.a jun., *Úvod do Pedagogiky.* 2. vyd. Brno : Paido, 1995. 60 s. ISBN 80-7315-062-X.

K fenoménu Jaroslav Foglar. Sborník příspěvků z konference pořádané Památkem národního písemnictví, 1. vyd. Praha : Památník národního písemnictví, 2008. 232 s. ISBN 978-80-85085-88-4.

KUBÍK, Lubomír. *Jestřábův let* : Příběh Jaroslava Foglara 1. vyd. Praha : Prostor, 2009. 336 s. ISBN 978-80-7260-220-9.

MAREŠ J., PRŮCHA J., WALTEROVÁ E. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2003, ISBN 80-7178-772-8.

MUCHOVÁ, L. *Úvod do náboženské pedagogiky*. 2. přeprac. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1994. ISBN neuvedeno.

NOSEK, Václav. *Jestřábí perutě*. 1. vyd. Praha : Olympia, 1999. ISBN 80-7033-618-8

NOSEK, Václav. *Cestou k pramenům*. 2., dopl. vyd. Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR, 31 s. ISBN 80-86825-14-0

POLÁK, Jiří. *Poselství žlutého kvítku*. 1. vyd. Praha : Olympia, 2003. 116 s. ISBN 27-033-2003.

RABA, Jiří. *Jaroslav Foglar v hádankách a vzpomínkách*. Praha : Ostrov, 2005, s. 199. ISBN 80-86289-43-5.

Sbírka skautských předpisů a řádů. Strategie do roku 2005. Praha : TDC Junák, 2000, ISBN 80-86109-49-6.

Scouts creating a better world. [cit. 10.11.2011]. Přístup z : http://www.scout.org/en/information_events/events/100_years_of_scouting/centenary_info_and_resources/world_jamboree

ŠIMÍČKOVÁ, Jitka., BINAROVÁ, Ivana., HOLÁSKOVÁ, Kamila., *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Olomouc : Vydavatelství UP, 2008. 175 s. ISBN 978-80-244-2141-4.

ZACHARIÁŠ, Jiří. *Stoletý hoch od bobří řeky*. 1. vyd. Praha : Ostrov, 2007. ISBN 978-80-86289-52-6.

ZAPLETAL, Miloš. *Záhady a tajemství Jaroslava Foglara*. 1. vyd. Praha : Euromedia Group k.s., 2007. 288 s.. ISBN 978-80-242-1902-8.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č.I. – Skautské znaky

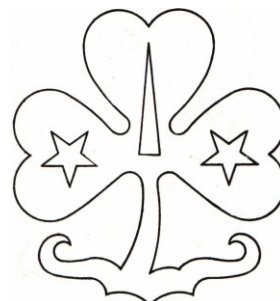
Příloha č.II. – Ukázky titulních stran knihy Boj o první místo v
několika vydáních

Příloha č.III. – Fotografie Jaroslava Foglara

Příloha č.I. – Skautské znaky

obr. č. 1
znak světové organizace
skautského hnutí
(WOSM)

obr. č. 2
původní znak
skautek

obr. č. 3
znak světové
asociace skautek
(WAGGGS)

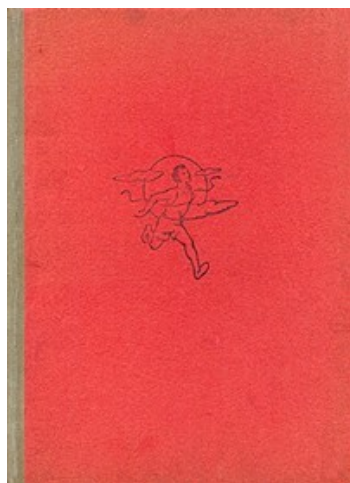

obr. č. 4
znak českých
Junáků

obr. č. 5
moderní logo českého
skautingu

Příloha č.II. – Ukázky titulních stran knihy *Boj o první místo* v několika vydáních

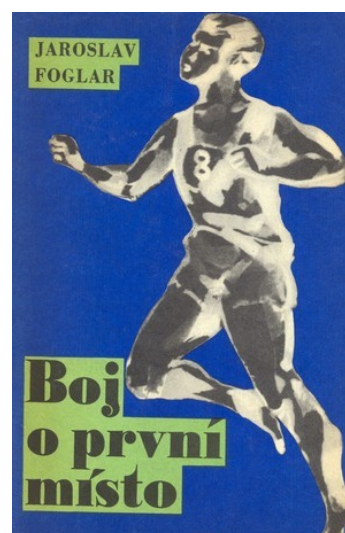
Obálka 4. knižního vydání
Boje o první místo
1947

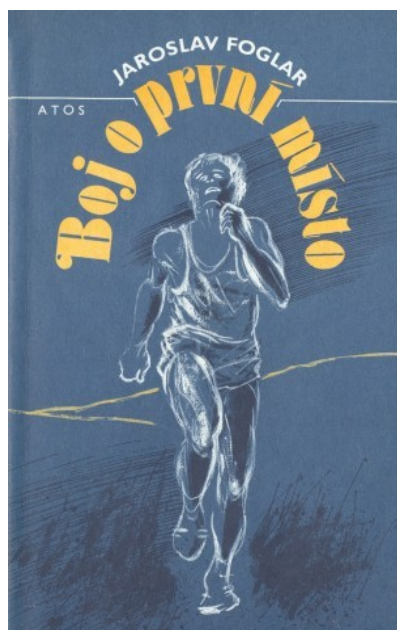
Ilustrace na úvodu 4.
knižního vydání *Boje o*
první místo

Obálka 5. knižního vydání
Boje o první místo
1969

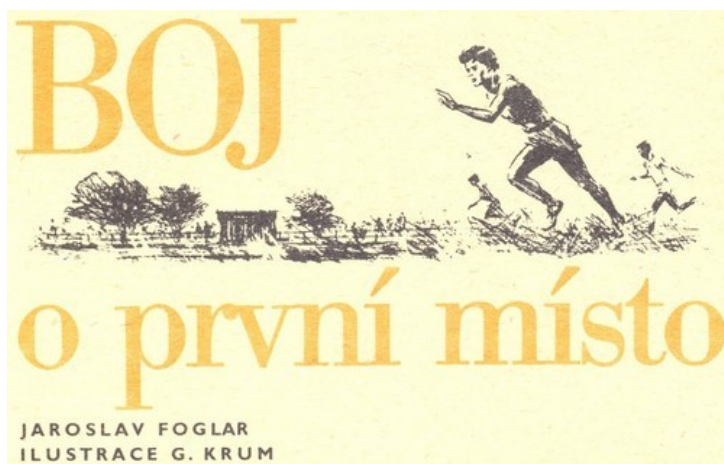
Obálka 6. knižního vydání
Boje o první místo
1970

**Obálka 7. knižního vydání
Boje o první místo
1990**

**Obálka 9. knižního vydání
Boje o první místo
2004**

**Hlavička, pod kterou Boj o první
místo vycházel v časopise Junák
na přelomu let 1968 a 1969**

Příloha č.III. – Fotografie Jaroslava Foglara

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Jana Grygarová
Katedra nebo ústav:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Pavla Vyhnálková Ph.d.
Rok obhajoby:	2011

Název práce:	Využití knih Jaroslava Foglara jako výchovného prostředku
Název v angličtině:	Use of books Jaroslav Foglar as a mens educational
Anotace práce:	Práce se zabývá analýzou knihy Jaroslava Foglara za účelem zjištění, zda se jeho knihy mohou využít jako výchovný prostředek a jakým způsobem. V práci je popsána tvorba, životopis a práce J. Foglara a pojmový aparát, který souvisí s tématem práce.
Klíčová slova:	Výchovný prostředek, výchova , Jaroslav Foglar, skauting,
Anotace v angličtině:	The paper analyzes the book Jaroslav Foglar to determine whether the books can be used as an educational tool and how. The paper describes the design, biography and works of J. Foglar and terminology that relates to the theme of work .
Klíčová slova v angličtině:	An educational resource, education, Jaroslav Foglar, scouting,
Přílohy vázané v práci:	Skautské znaky Ukázky titulních stran knihy Boj o první místo v několika vydáních Fotografie Jaroslava Foglara
Rozsah práce:	72 stran
Jazyk práce:	Český